

Gealbolokten 2022–2030

(Govva: Ingvild Brye)

Guhkesáiggi plána Gealboloktemii erenoamášpedagogihkas ja
fátmmasteaddji praksis

(Gealbolokten) Romsa ja Finnmárku

2022–2030

Ovdasátni

Stuoradiggedieđáhusas «Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO» (Dieđ. St. 6 (2019–2020)) dieđihii ráđđehus gealboloktema erenoamášpedagogihkkii ja fátmasteaddji praksisii.

Mánáidgárdi, skuvllat ja doarjjavuogádagat mánáid ja nuoraid váste, fertejit ovttas bargat ráhkadan dihtii fátmasteaddji gaskavuodaid ja heivehit pedagogalaš fáldadaga nu ahte buohkat ožžot buoremus vejolaš vuolggasaji ovdáneapmái ja oahppamii.

Gealboloktema bokte erenoamášpedagogihkas ja fátmasteaddji praksisii ja mánáidgárde- ja skuvlabirrasiid vuoruheami bokte lámččojuvvo vuodđu gealboovdánahttimii.

Stáhtahálddašeaddji Romssas ja Finnmárkkus lea ráhkadahttan sierra bajitdási plána «Doarjjaortnet báikkálaš gealboovdánahttimii mánáidgárddis ja vuodđooahpahusas Romssas ja Finnmárkkus»¹.

Čuovvovaš golbma vuogádaga *Gáiddus ortnet gealboovdánahttimii vuodđoskuvllas ja joatkkaskuvllas, Regionála ortnet gealboovdánahttimii mánáidgárddis ja Gealbolokten erenoamášpedagogihkkii ja fátmasteaddji praksisii* leat lassan dan bajitdási plánii, sierra guhkesáiggi plánat mat gustojit juohke ovttaskas ortnegis.

Jagi 2022 lea ráhkaduvvon oktasaš govus hástalusaiuin Romssas ja Finnmárkkus, mii lea vuodđuduvvon kártemiidda ja analisaide min regiovnas mas váldá vuodđu gealboloktema guhkesáiggi plána erenoamášpedagogihkas ja fátmasteaddji praksisii. Sajáiduhhtinproseassa guhkesáiggi plána hábmemis lea dahkkon gealboloktema bargolávdegottis, ja plána lea dohkkehuvvon Dekomp ja ReKomp oktasaš ovttasbargoforumis. Dálá plána lea gustojeaddji 2030 rádjái, muhto plána ja máhttovuodđu man ala plána lea huksejuvvon, galgá árvvoštallojuvvot jahkásaččat.

---

¹ Liŋka plánii «Doarjjaortnet báikkálaš gealboovdánahttimii mánáidgárddis ja vuodđooahpahusas Romssas ja Finnmárkkus 2022–2025» [Overordnet plan](#)

Sisdoallu

1.0 Duogáš	4
2.0 Gealbolokten	4
3.0 Vuoruhuvvon mihtut gealboloktemii	5
4.0 Doabačielggadeapmi	5
4.1 Kollektiivvaláš gealbu	6
4.2 Báikkálaš dárbbut	6
4.3 Bargoguoibmevuhta	7
5.0 Máhttovuođđu	7
6.0 Sámi oaidninsadji	7
7.0 Mearrádusvuodđu	8
8.0 Boađusjuvssat	8
9.0 Gealbovdánahttima ulbmiljoavku	8
10.0 Gealboloktema vuoruheamit	8
11.0 Ovddasvástádus ja rollat	9
12.0 Jahkejuvla ja čuovvoleapmi	11
13.0 Doaibmabijuid árvvoštallan	12
Máhttovuođđu/govus hástalusaiquin	12

1.0 Duogáš

Guhkesáiggi plána gealboloktemii erenoamášpedagogihkas ja fátmasteaddji praksisii (dás maŋos gohčoduvvon gealbolokten) lea ráhkaduvvon vai leat rámmat gealboloktema doarjjaortnega bargui báikkálaš gealbovdánahttimis mánáidgárddis ja vuodđooahpahusas. Guhkesáiggi plána lea mielddusin Romssa ja Finnmárkku doarjjaortnega bajit dási plánii. Guhkesáiggi plána lea reaidun oktasaš Ovttasbargoforuma regionála- ja gáiddusortnegis, ja galgá vuodđun biddjot oktasaš jahkásaš mearrádusevttohussii Stáhtahálddašeaddjái, doarjjaortnega juolludemiid ektui mat leat vuoruhuvvon mearrádusvuodđun (dárbodyeđáhusat).

Dát plána galgá juohkit dieđuid ja čájehit rámmaid ja vuoruhemiid guhkesáiggi perspektiivvas. Dat galgá veahkehit ollislaš ja guhkesáiggi plánema gealboloktema oasálaččaide ja einnostahttivuođa eaiggádiidda ja UH-suorgái.

Njuolggadusaid² ektui sáhtá gealboloktema geahččat oktilaččat ja maid ruhtaduvvot rastá regionála- ja gáiddusortnega ja gealboloktema ektui erenoamášpedagogihkas ja searvadahttimis. Dat mearkaša earret eará ahte ruhtadeapmi regionála- ja gáiddus ortnegis sáhtá adnot temáid nannemii čadnon erenoamášpedagogihkii ja fátmasteaddji praksisii, muhto maid ahte ruhtadeapmi gealboloktemis *ii* sáhte adnot eará guovdilastimii go dat mii lea gealboloktema siskkobealde.

Ovttasbargoforuma doaibmajuid vuoruhemiin galgá čanastupmi dán plánii. Jus eai olat soabalašvuoda, sáhttet ovttasbargoforuma lahtut árvvoštallat jienasteami. Jus nu gártá, de stáhtahálddašeaddji ovddasteaddjit eai sáhte jienastit.

2.0 Gealbolokten

Gealbolokten sisttisdoallá doarjaga kollektiivvaláš lassiohppui, relevánta neahttaressurssaid ovdánahttin ja gealbopáhkát ja lasseoahppafálaldat erenoamášpedagogihkas. Gealbbu áŋgiruššan guoská olles jovkui mánáid ja ohppiid birra, ja galgá váikkuhit ahte lea doarvái erenoamášpedagogalaš gealbu mánáid ja ohppiid lahka. Gealbu galgá eastadit olggusteami, fuobmát hástalusaid ja addit fátmasteaddji ja heivehuvvon pedagogalaš fálaldaga buohkaide, maiddái sidjiide geain leat erenoamáš dárbbut heiveheapmái.

Gealbolokten galgá gustot olles oahpahusáigodahkii, mánáidgárddi rájes joatkkaskuvlla rádjái. Gealboloktemis lea viiddis ulbmiljoavku, ja sisttisdoallá sihke suohkaniid, fylkasuohkaniid ja priváhta eaiggádiid, jođihedjiiid ja bargiid mánáidgárddis ja skuvllas, PP-bálvalusas ja fágaidrasttideaddji doarjjavuogádagas mii lea oassin joavkkus mii lea máná ja oahppi birra.

Suohkaniin ja fylkasuohkaniin lea erenoamáš ovddasvástádus gealboloktema čuovvoleapmái, sihke mánáidgárddiid ja skuvllaid eaiggádiin ja ovddasvástideddjiin oktasašbálvalusain nugo PP-bálvalusain, dearvvašvuodabálvalusain ja sosiála bálvalusain.

Gealbolokten galgá áimmahuššat gealbodárbbuid čuovvovaš surggiid siskkobealde:

- Erenoamášpedagogalaš suorggit
- Searvadahttin
- Fágaidrasttideaddji ovttasdoaibman ja organiseren
- Jođiheapmi ja organisašuvdnaovdánahttin

---

² [Retningslinjer for tilskudsordning for lokal kompetanseutvikling i barnehage og grunnsopplæring](#)

3.0 Gealboloktema vuoruhuvvon mihtut

- Buot mánát ja oahppit galget vásihit oážžut bures heivehuvvon ja searvadahtti fáldalaga mánáidgárddis ja skuvllas.
- Buot mánáin ja nuorain galgá leat vejolašvuohta ovdánit, vásihit máhttima, oahppama ja loaktima – beroškeahtta eavttuineaset.
- Mánáidgárddit, skuvllat ja PP-bálvalus ja earát geat barget mánáid ja ohppiid birra galget ovttasbargat hábmen dihte searvadahtti oktavuodaid.
- Pedagogalaš fáldat fertet heivehuvvot nu ahte buohkat ožžot buoremus lágan vuolggasaji ovdáneapmái ja oahppamii.

Vai galgá sáhttit olahit daid mihtuid, de mielddisbuktá dat ahte suohkanat, fylkasuohkanat ja priváhta eaiggádat fertejit:

- oaidnit oktavuodaid álbmotpedagogalaš ja erenoamášpedagogalaš fáldalagas
- hukset ovttasbargogealbbu vai nagodit hukset buori joavkku mánáid ja ohppiid birra
- bisuhit gealbbu dábbalaš hástalusaid ektui, muhto maiddá moalkás ja vel váddáset hástalusaid ge
- Čájehit gealbbu dan ektui ahte máhttet árvvoštallat goas lea dárbu viežžat sierra gealbbu ja bagadallama Statpedas

Gealboloktema barggu fertet oaidnit mánáidgárddi rámmaaplána ja sihke sámi ja dáro oahppolánaiguin ovttas. Mánáidgárdi ja skuvla fertet addit mánáide ja ohppiide ovttárvosaš vejolašvuođaid oahppamii ja ovdáneapmái, beroškeahtta mánáid eavttuin. Gealboloktema mihtuid beret oaidnit ovttas ráđđehusa mearridan sektormihtuiguin mánáidgárddiide ja skuvllaide.

Vuođđoahpahusa sektormihttu lea:

- Buohkain lea buorre ja searvadahtti oahppanbiras
- Mánát ja nuorat geain lea dárbu dasa, ožžot árraveahki vai buohkat besset ovdánit iežaset potenciála vuođu
- Oahpahussuorggi bargiin lea alla gealbu
- Buohkat lihkestuvvet oahpahusas ja oahpu váldimis

Mánáidgárddi sektormihttu lea:

- Buot mánáin mánáidgárddis lea buorre ja searvadahtti stoahkan- ja oahppanbiras
- Mánát geain lea dárbu dasa, ožžot árraveahki vai besset ovdánit iežaset potenciála vuođu
- Bargiin oahpahussuorggis lea alla gealbu
- Buot mánáidgárdemánáin leat buorit vejolašvuođat relevánta fáldalagaide main lea buorre kvalitehta

4.0 Doabačielggadeapmi

Gealbovdáneapmi mánáidgárddiin ja skuvllain galgá leat vuođđuvuvvon mánáidgárdái ja skuvlii ja váikkuhit dasa ahte mánáidgárddit ja skuvllat ovdánahttet iežaset pedagogalaš praksisa ja sihkarastet ovttárvosaš fáldalaga buot mánáide ja ohppiide. Gealboloktemis lea mihttojoavku viidát go daid eará osiin doarjjaortnegis. Doppe lea jurddahuvvon ahte doaibmabijut lassin skuvllaide ja mánáidgárddiide galget maiddá gustot PPB:i, mánáidsuodjalussii ja dearvvašvuođastašvudnii ja earáid ektui. Suohkanis lea ovddasvástáduš ovttasdoaibmama ovddas suohkanlága ja mánga eará lága ektui, ja fertet danne oktiiheivehit ja fáttmastit PP-bálvalusa ja eará doarjjafunkšuvnnaid relevánta doaibmabijuin.

Mánáidgárde- ja skuvlavuođđuvvon gealboovdáneapmi leat doaibmabijut mat guoskkahit buot bargiid ja mii dáhpáhuvvá ovttaskas mánáidgárddis ja skuvllas. Doaibmabijut galget leat sajáiduhhton eaiggádiin, jođiheddjiin ja buot bargiin. Doaibmabijut galget váikkuhit ovdáneapmái iežas bargosajis olles bargovehkii mánáidgárddis dahje skuvllas ja rastá gealbodási.³

Váldomihttu stáhta doarjjaortnegiin lea *nannejuvvon kollektiivvalaš gealbu mánáidgárddiin ja skuvllain báikkálaš dárbbuid vuodul, bargoguoibmevuoda bokte universitehtaiguin dahje allaskuvllaiguin* (č. 1.1 njuolggadusain⁴). Njuolggadusaid ektui oaidnit dárbbu čielggadit doahpagiid kollektiivvalaš gealbu, báikkálaš dárbbut ja bargoguoibmevuohhta.

4.1 Kollektiivvalaš gealbu

Mánáidgárddit, skuvllat ja fágaoahpamus galget láchit oktavuodaid gos oahppan dáhpáhuvvá, gos bargit smihttet oktasaš árvvuid ektui, árvoštallet ja ovdánahttet iežaset praksisa.⁵

Govus friddja dulkojuvvon S. G. Hubera mielda

Lassi- ja joatkkaoahppu bargiide mánáidgárde- ja skuvlavuogádagas addo sihke individuála ja kollektiiva fáaldahkan. Individuála joatkkaoahppu lea formaliserejuvvon ja addá oahppočuoggáid. Báiddalagaid formaliserejuvvon joatkkaoahppofáaldagaiguin addo doarjja lassiohppui doarjjaortnega bokte. Lassioahpu áigumuš lea nannet kollektiiva gealbbu mánáidgárddiin ja skuvllain ja earáin geat barget máná/oahppi birrasis, ja dat galgá dáhpáhuvvat bargoguoibmevuodas universitehtain ja allaskuvllain. Dát lea deattuhuvvon bajit dási pláνας⁶ guovddáš juolludaneavttuin, gos gealboovdánahttima dárbbut galget vuodđuvvon báikkálaš árvoštallamiidda ja fágalaš gulahallamiin universitehtain dahje allaskuvllain.

4.2 Báikkálaš dárbbut

Báikkálaš dárbbuid ovddas ferte ákkastit hástalusgova ektui mánáidgárde- ja skuvlavuogádagas báikkálaččat suohkaniin, Romssa ja Finnmárkku fylkkas ja ortnega mihtuid ektui.

³ Høstøien ja Prytz, 2018, [Mánáidgárdái vuodđuvvon gealboovdánahttin. Jurddabánku.](#)

⁴ [Njuolggadusat doarjjaortnegii báikkálaš gealboovdánahttimii mánáidgárddiin ja vuodđooahpahas](#)

⁵ [Profešuvdnaoktavuohta-oktavuohta gos oahppan dáhpáhuvvá](#)

⁶ Bajit dási plána doarjjaortnegii báikkálaš gealboovdánahttimii mánáidgárddiin ja vuodđooahpahas Romssas ja Finnmárkkus. [Bajit dási plána](#)

Bajitdási oasis lea dárbblaš ahte oktasaš ovttasbargoforum dahká jierpmálaš vuoruhemiid fylkka gealbodárbbuid ektui.

4.3 Bargoguoibmevuoha

Doarjjaortnet lea vuodđuduvvon dan ala ahte lea ásahuvvon bargoguoibmevuoha mánáidgárdeeaiggádiid/mánáidgárdegihpuid ja/dahje skuvlaeaiggádiid/skuvlagihpuid ja UA-suorggi gaskkas. Dat lea ovttárvosaš oasálastin, mas proseassa gos ovttasbargu dáhpáhuvvá, galgá ovdánahttit máhtu sihke suohkaniin/fylkasuohkanis/priváhta mánáidgárddiin ja skuvllain, molssaevttolaččat maiddá ovttaskas mánáidgárde- ja skuvlaeaiggádiin ja oahpaheaddjioahpuin. Oahpaheaddjioahpuin oaivvildit sihke mánáidgárdeoahpaheadji oahpu, vuodđoskuvlaoahpaheadjeoahpu, lektoroahpu ja erenoamášpedagogalaš oahpuid. Bargoguoibmevuoha universitehtain dahje allaskuvllain ferte ásahuvvot ovdalgo sádde sisa dárbdieđáhusa searvat doarjjaortnegii, ja dasto galget bargoguoibmevuodas ovttas hábmet dárbdieđáhusa málle mielde mii bohtá ovdan Stáhtahálddašeddji neahttasiidduin.

5.0 Máhttovuodđu

Dán plánii lea ráhkaduvvon máhttovuodđu, vuodđuduvvon dáhtaide iešguđet gálduin. Dáhtat lea vuosttažettiin vižžojuvvon Oahpahusdirektoráhta statistihkkačoakkáldagas vuodđoskuvlla diehtujuohkinvuogádaga (GSI) ja mánáidgárddiid raporterenportála (Basil) bokte, ja maid mánaga KOSIP- guorahallama analysain, maid Romssa universitehta, Norgga ártkalaš universitehta (UiT) lea bargoguoibmevuodas čađahan gealboloktemis. Máhttovuodđu doaibma dán guhkesáiggi plánas lea ovdanbuktit gova hástalusaiquin mat min regiuvnnas leat mii guoská erenoamášpedagogalaš veahki ja oahpahusa, fáttmasteaddji praksisa hárrái ja bálvalusaid ovttasdoaimama ektui dán suorggis. Máhttovuodđu bohtá maid doaibmat láidestusan gealboloktema bargolávdegoddái, go galget vuoruhit mo ruhtadeapmi galgá juogaduvvot iešguđet bargoguoibmevuodaid gaskkas geat dárbbuid leat dieđihan. Máhttovuodđu lea birrasiid 18 siiddu, ja lea dan geažil mielddusin biddjon dán plánii. Máhttovuodđu gávdná dán dokumeantta loahpas.

6.0 Sámi geahččanguovlu

Njuolggadusaide lea čállojuvvon ahte okta doarjjaortnega váldomihtuin lea «sihkkarastit ahte sámi geahččanguovllut vuhtiiváldojit mánáidgárddis ja skuvllas», ja maid ahte mihttomeari joksama dovdomearkat doaibmabijuin leat ahte «sámi geahččanguovllut leat vuhtiiváldojuvvon báikkálaččat gealbodárbbuid vuoruheamis».

Vuodđolágas lea mearriduvvon ahte stáhta galgá láchčit dili vai sápmelaččat galget sáhttit sihkkarastit ja ovdánahttit sámi giela, kultuvrra ja servvodateallima, mii fas čuovvuluvvo oahpahaslágas, mánáidgárdelágas ja mánáidkonvenšuvnnas. Norgga sápmelaččain lea ILO-konvenšuvnna ektui stáhtus eamiálbmogin. Ortnet galgá sihkkarastit ahte sámi geahččanguovlu vuhtiiváldo mánáidgárddis ja skuvllas. Dát guoská buot mánáide, ii dušše sámi mánáide ja nuoraide. Dan sáhtá dahkat čalmmustahttima bokte, máhtu gaskkusteami bokte ja ovddideamis posiitiiva guottuid sámi girjái vuodá, kultuvrra ja giela ektui. Dat sáhtá ovdamearkan leat ovdánahttit vásáhusaid ja gealbbu rávisolbmuide geat fas ovddidit sámi mánáide ja nuoraide giela, kultuvrra ja identitehta. Ortnega bokte sáhttet buot mánát ja nuorat oažžut ipmárdusa sámi eamiálbmoga historjjás, eallinvugiin, árbevirolaš máhtus, servvodateallimis ja rivttiin. Dát sáhtá leat mielde dagaheame ahte iešguđetláganvuodát dohkkehuvvojit ja árvvus adnojit.

Servodat, mánáidgárdi ja skuvla lea čađat rievdamas vuolde. Dat gáibida ahte joavku máná ja oahppi birra, sihkkarastet ja ovddidit buori kvalitehta jus galget oaidnit máná ja oahppi dárbbu. Ortnet galgá

sihkkarastit ahte joavkkus máná dahje oahppi birra lea doarvái gealbu oaidnit ja addit fáttmasteaddji ja heivehuvvon pedagogalaš fáldalaga maiddái sámi mánáide ja nuoraide, oktan daiguin lea dárbu erenoamáš heiveheapmái.

7.0 Mearrádusvuodđu

Sii guđet háliidit oasálastit gealboloktemis galget bargoguoibmevuodas universitehtain dahje allaskuvllain árvoštallat mainna lágiin báikkálaš dárbbut gealboovdánahttimii sáhttet gávnadit ja plánet doaibmabijuid mat galget čađahuvvot mánáidgárddiin ja skuvllain. Bargoguoibmevuodas galgá hábmejuvvot mearridanvuodđu ovttasbargoforumii, mas bohtet ovdan dárbbut, vuoruheamit ja plánat ⁷ ja mearrádusvuodus galgá maid bohtit ovdan guđe doaibmabidjui doarjja ohccojuvvo, geat oasálastit leat ja man guhká doaibmabijut bistet. ⁸ Sihke mánáidgárde- ja skuvlaeaggádiidda ja universitehtii ja allaskuvlii lea einnostahtti ekonomijja dárbbaslaš. Bargoguoibmevuodat fertejit šiehttat ekonomalaš juogu, ja dat ferte bohtit ovdan mearrádusvuodus. Ovttaskas bargoguoibmevuodaid áŋgiruššansuorgi galgá leat vuodđuduvvon báikkálaš dárbbuide. Dát eaktuda ahte sihke gealbu ja gealbodárbbut kártejuvvojit. Kárten sáhtta leat muhtin doaibma masa bargoguoibmevuodat ohcet doarjaga.

8.0 Boađusjuvssat

Njuolggadusaid mielde leat boađusjuvssaid olahusa dovdomearkkat⁹:

Doaibmabijuid boađusjuvssat árvoštallojuvvojit čuovvovaš dovdomearkkaid bokte:

- Mánáidgárddit ja skuvllat leat čađahan mánáidgárde- ja skuvlavuodđuduvvon gealboovdánahttindoaimma mii ovddida kollektiivvalaš ovdáneami
- Doaimmat leat vuodđuduvvon mánáidgárddiid ja skuvllaid dárbbuide, identifiserejuvvon báikkálaš proseassaid bokte main ásahusa bargit leat leamaš mielde
- Sámi geahččanguovllut leat vuhtiiváldojuvvon báikkálaš vuoruheamis gealbodárbbuid ektui
- Doaimmat leat plánejuvvon ja čađahuvvon bargoguoibmevuodas mánáidgárde- ja skuvlaeaggádiid ja universitehta dahje allaskuvlla gaskkas
- Ovttasbargi universitehta dahje allaskuvla lea atnán ávkin bargoguoibmevuoda vásihusaid oahpaheadjioahpu viidásit ovdánahttimis
- Lea čađahuvvon ollislaš gealbodoaibma mii fáttmasta joavkku mii mánáid ja ohppiid birra lea

9.0 Gealboovdánahttima ulbmiljoavku

Gealbolokten lea jurddahuvvon suohkaniidda, fylkasuohkanii, priváhta ja suohkan skuvllaide ja mánáidgárddiide, PP-bálvalussii ja eará fágaidrasttideaddji fáldalagaide suohkaniin ja fylkasuohkanis mat doibmet joavkkus máná ja oahppi birrasis. Ulbmiljoavku gealboloktemii leat oahpaheadjit, jodiheadjit ja eará bargit mánáidgárddiin ja skuvllain, ja earáide organisašuvnnas mat váikkuhit kvalitehtii mánáid ja nuoraid pedagogalaš fáldalagain.

⁷ [Neahttasiidu Romssa ja Finnmarkku Stáhtahálddašeaddjis Gealboloktemii erenoamášpedagogihka ja fáttmasteaddji praksisa várás](#)

⁸ <https://www.udir.no/kvalitehta-ja-gelbbolašvuohhta/báikkálaš-gelbbolašvuodánahttin/mandáhtta-ovttasbargoforumii>

⁹ [Doarjjaortnega njuolggadusat báikkálaš gealboovdánahttimii mánáidgárddis ja vuodđooahpahas](#)

10.0 Gealboloktema vuoruheamit

Doarjjaortnega bokte galgá Gealbolokten gokčat gealbodárbbuid bargiide mánáidgárddiin, skuvllain, PPB:s ja earáide mánáid birra. Go gealboloktema bargolávdegoddi galgá ráhkadit evttohusa doarjjaortnega oktasaš ovttasbargoforumii, mas boahtá ovdan mo vuoruhit juolludeamiid, de leat mánnga eavttu maid galget vuhtiiváldit. Lea dehálaš ahte dárbodyeđáhus addá čielga govvádusa mo ovdánahttinbarggu leat jurddahan čađahit, ja maid mo dat lea sajáiduvvon bargiide, jođiheddjiide, eaiggádiidda ja mánáide ja ohppiide ja mo mánáid mielváikkuheapmi – gč. mánáidkonvenšuvnna artihkal 12 – lea sihkkaraston ovdánahttinbarggus.

Gealbolokten galgá áimmahuššat gealbodárbbuid čuovvovaš surggiid siskkobealde: Erenoamášpedagogihkka, searvadahttin, fágaidrasttideaddji ovttasdoaimman ja organiseren, jođiheapmi ja organisašuvdnaovdánahttin. Lea dáid surggiid siskkobealde man vuođul oktasaš ovttasbargoforum vuoruhit go ráhkadit mearrádusevttohusa.

Máhttovuođu vuođul oaidná bargolávdegoddi muhtin gealbosurggiid mat dárbbahit lasi fuomášumi. Suorggit leat čuovvovaččat:

- Láhttenváttut, omd. norbmarihkku láhtten
- Fuolahusváili/gullevašvuođaváttut
- Psyhkalaš dávda, omd. ballu, deprešuvdna, trauma
- Digitála doarjja ja oahppanvuogádagat
- Alla oahppanpotensiála
- Heivehuvvon oahpahuš
- Obbalaš oahppanváttut
- Mánngagielatvuohta
- Giella, hállan ja gulahallanváttut

Lassin dán ovcci gealbosoorgái oaidnit máhttovuođu ahte mielváikkuheapmi ja ovttasbargu bajásšaddansuorggis leat guovllut gos lea dárbu eanet bargat. Lea dehálaš ahte dárbodyeđáhusas boahtá ovdan mo galgá olahit eanet fáttmasteaddji praksisa, beroškeahhtá man lágan pedagogalaš váttuiguin galgá bargat.

11.0 Ovddasvástádus ja rollat

Gealboovdánahttin eaktuda ovttasbarggu iešguđet ulbmiljoavkkuid gaskkas gealboloktemis ja maid mánáidgárdeiseválddis, universitehtas, allaskuvllas, bargiidorganisašuvnnain, Sámedikkis ja Stáhtahálddašeaddjis. Buot rollat mat listtus leat logahallon, leat áirasat ovttasbargoforumis.

Gii	Ovddasvástádus ja rolla
Ovttasbargoforum	<ul style="list-style-type: none"> • Ráhkada ollislaš ja guhkesáiggi plána. • Evttoha vuoruheami doaimmain ja ruhtajuolludeamis guhkesáiggi plána vuođul. • Njuolggadusaid vuođul¹⁰ sáhtttá ovttasbargoforum vuoruhit muhtin doaimmaid nuppiid ovddabeallai. Dát galgá juolludeamis čalmustahttot ja leat sajáiduvvon guhkesáiggi plána ektui.

¹⁰ [Njuolggadusat doarjjaortnegii báikkálaš gealboovdánahttimii mánáidgárddis ja vuodđooahpahušas](#)

Stáhtahálddašeaddji (STH)	<ul style="list-style-type: none"> • Gaskkustit bajitdási nationála áigumušaid, rámmaid ja čujuhusaid ortnegii, mii mearkaša maid dovddusin dahkat juolludankritearaid oasálasttiide ovttasbargoforumis, regionála fierpmádagaide ja skuvla- ja mánáidgárdeeaiggádiidda. • Láhčit dili báikkálaš ovttasbargui gaskal mánáidgárddiid, skuvllaid ja universitehta ja allaskuvlla. • Doaibmat čállingoddin ovttasbargoforumii barggustis. • Váikkuhit rasttideaddji ovttasbargui ja oktavuodaide iešguđet gealbodoaimmain ámmáha siskkoabealde. • STH dahká mearrádusaid ja mearrida doarjaga ovttasbargoforuma evttohusaid vuodul. Juolludeapmi ferte deavdit juolludaneavttuid čilgejuvvon čuokkis 3.3. vuolde, ja 8. čuoggá ekonomijahálddašeami bagadusa ektui. • Váikkuhit čađačuovgi prosessii bajildusgova bokte mas leat doaimmat, plánat ja raporterren. • Jahkásaččat dieđihit Oahpahusdirektoráhttii. • Oasálastit Gealboloktema UA nationála fierpmádagas.
Universitehta ja allaskuvla (UA)	<ul style="list-style-type: none"> • Báikkálaš UA oasálastá Ovttasbargoforumis (Sámi allaskuvla ja UiT Norgga árttalaš universitehta). • Fállat dutkanvuđot ja praksisii heivehuvvon gealbovdánahttima mánáidgárddiide, skuvllaide, PPB:i ja muđuid earáide geat máná birra leat. • Bargat analysain ja suokkardit gealbodárbbuid. • Statpedas oažžut veahki go bargoguoibmevuotta oaidná dárbbu dasa. • Ovddidit ja čađahit gealbodoaimmaid mánáidgárddiid, skuvllaid ja eará bálvalusaid dárbbuid vuodul. • Lihtodit bargoguoibmevuotta eaiggádiiguin mat háliidit searvat Gealboloktemii. • Evalueret ja raporteret čađahuvvon doaimmaid.
Suohkanlaš ja priváhta mánáidgárde- ja skuvlaeaiggát	<ul style="list-style-type: none"> • Lihtodit bargoguoibmevuotta UA:in. • Ovddasvástádus gealbokártemii ja analysii ovttasbarggus ja bargoguoibmevuotta UA:in. • Gávdat báikkálaš ovdánahttingsurggiid analysa vuodul. • Deavdit mearridanvuotta ja ohat doarjagiid gealbovdánahttimii mearriduvvon áigemeriid sisa ovttas guoskevaš UA doaibmaguimmiin. • Vejolaččat iežas ruhtademiin veahkehit gealbovdánahttimii. • Čađahit gealbovdánahttindoaimmaid báikkálaš ja regionála dárbbuid vuodul UA ovttasbarggu bokte ja vejolaččat Statpediin dárbbu mielde. • Evalueret ja raporteret čađahuvvon doaimmaid ovttas UA doaibmaguimmiin. • Láhčit dili gealbovdánahttimii buot bargiide.
Suohkanat/Fylkasuohkan	<ul style="list-style-type: none"> • Movttiidahttit, oaivadit ja láchit dili vai mánáidgárddit,

	<p>skuvllat ja earát geat máná/oahppi birra doibmet sáhttet searvat gealboloktemii.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Evalueret gealbovdánahttindoaimmaid iežaset mánáidgárddiin ja skuvllain ja PPB kantuvrrain ovttas earáiguin geat doibmet máná/oahppi birra.
Mánáidgárddi ja skuvlla jođiheaddjit	<p>Jođiheaddji/rektor galgá:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Čadahit gealbokártema ja analyseret gealbodárbbu iežas skuvllas dahje mánáidgárddis. • Movttiidit, oaivadiit ja láhčit dili doaimmaide lasihan dihtii gealbbu bargiide. • Jođihit ja čuovvolit mánáidgárddi ja skuvlla rievdan- ja ovdánahttinproseassaid vuoruhemiid vuodul mat ovttasbargoforumis leat dahkkon. • Evalueret gealbovdánahttindoaimmaid iežas mánáidgárddis dahje skuvllas. • Ovttasbargat UA:in.
Mánáidgárdeeseváldi	<ul style="list-style-type: none"> • Ovddasvástádus dan ektui ahte mánáidgárddit suohkanis čuvvot mánáidgárdelága ja ahte mánáidgárddi bargiin lea dárbbášlaš gealbu. • Movttiidahttit mánáidgárddiid searvat gealboloktemii.
Organisašuvnnat <ul style="list-style-type: none"> - Oahppolihttu - KS - PBL 	<ul style="list-style-type: none"> • Organisašuvnnat galget dahkat gealboloktema dovddusin iežaset organisašuvnnas. • Sihkkarastit mielmearrideami. • Veahkehit jođiheddjiid sajáiduhttit ovdánahttindoaimmaid buot bargiide.
Sámediggi	<ul style="list-style-type: none"> • Buktit máhtu sámi geahčanguovlluid hárrái, ja sámi geahčanguovlluid vuhtiiváldit juolludanortnegis.
Statped	<ul style="list-style-type: none"> • Lea gealbo- ja suokkardanguoibmi regionála fierpmádagain ja ovttasbargoforumiin. Sáhtta veahkkin gealboloktendoaimmain.

12.0 Jahkejuvla ja čuovvoleapmi

	O	G	N	C	M	G	S	B	Č	G	S	J
Raporta						30.						
Ohcamuš		1.										
Mearrádus-evttohus			15.									
Juolludeapmi				15.								
Guhkesáiggi plána evalueren					15.							

Bargolávdegoddi galgá guhkesáiggi plána jahkásaččat evalueret. Stáhtahálddašeddjis lea ovddasvástádus čadahit evaluerema ja gohččut bargolávdegotti áirasiid čoahkkimii ja viidáset gaskkustit sektora vejolaš máhcahusaid.

13.0 Doaimmaid evalueren

Sii guđet ovttasbarget gealbodoaimbajuiguin, fertejit árvvoštallat doaibmabijuin ávkki. Dat addá dieđuid mo doaibmabijut gealboovdánahttimis veahkehit praksisa rievdeamis.

Erenoamášpedagogihka ja searvadahttima ektui galgá árvvoštallat leat go gealboloktemis čađahuvvon ollislaš gealbodoaimmat mat leat fáttmasthan buohkaid geat doibmet mánáid ja ohppiid birrasis.

Raporteren dáhpáhuvvá elektrovnnalaččat dihto skoviid vuođu, maid Stáhtahálddašeddji juohká.

Máhttovuodđu / govva hástalusain

Hástalusaid govvosa ráhkadeamis leat dáhtat vižžojuvvon iešguđetlágan gálduin. Duogášdieđut bohtet vuosttažettiin Udir analysabreahtas ja UiT kandidáhtaguorahallamiin. Eanet spesifihkka dáhta lea vižžojuvvon KOSIP analysain (erenomášpedagogihka ja fáttmasteaddji praksisa gealbokárten), mii lea čađahuvvon ovcci suohkanis fylkkas ja vástideaddji gealbokártemis mii lea čađahuvvon fylkasuohkana bargiid gaskkas joatkkaskuvlla oahpahasas.

Mánáidgárdi

Romssas ja Finnmárkkus ledje jagi 2021 oktiibuot 308 mánáidgárddi, main 109 ledje priváhta ja 199 suohkanlaččat. Jagi 2021 ledje oktiibuot 11 145 máná fylkka mánáidgárddiin. Daid gaskkas ledje 253 mánás oasseáiggesajit¹¹.

Oktiibuot ledje Romssa ja Finnmárkku mánáidgárddiin 3526,57 jahkeberggu jagi 2021.

Udir analysabreahtta¹² čájeha bargiid oahpu, mii čájeha ahte sullii 43 % bargiin leat mánáidgárdeoahpaheaddjit dahje vástideaddji, sullii 22 % leat mánáid- ja nuoraidbargi ja sullii 6 % lea eará fágabargi oahppu. Mii guoská mánáid lohku juohke mánáidgárdeoahpaheaddji ektui, leat 19 mánáidgárddi mat eai deavdde pedagoganorpma ja 71 mánáidgárddi ges devde norpma sierralobi bokte. Dát mánáidgárddit juohkásit miehtá fylkka, eai leat makkárgu guovllut maidda erenomážit guoská. Go lea sáhka mánáid logu ektui juohke bargi nammii, de gal lea buoret govva go lea dušše okta mánáidgárdi mii ii deavdde bargiidnorpma.

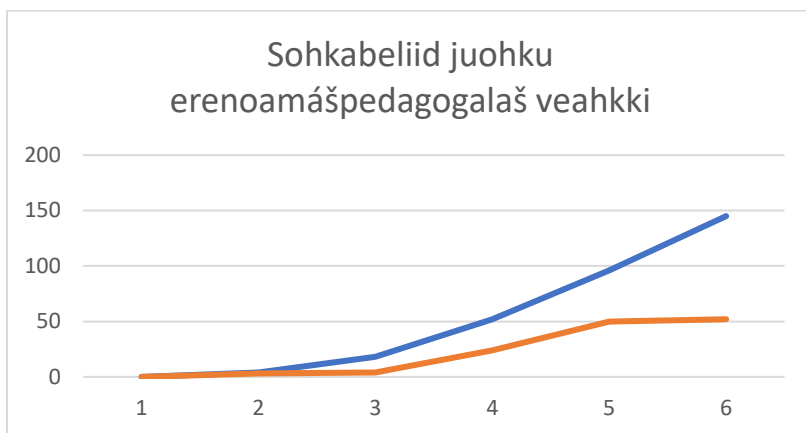
---

¹¹ [Mánáidgárddiid statistihkka \(udir.no\)](#)

¹² [Mánáidgárddiid statistihkka \(udir.no\)](#)

Logut čájehit ahte mánáidgárddiin jagi 2021 ledje sullii 1594 máná geain lei eará eatnigiella go dáro-, sáme-, ruoŋa-, dánskka- dahje eangalasiella (minoritehtagiella)¹³. Mánáidgárddiin ledje 14,09 jahkeberggu mat adde nannuduvvon dárogieloahpahusa minoritehtagielat mánáide.

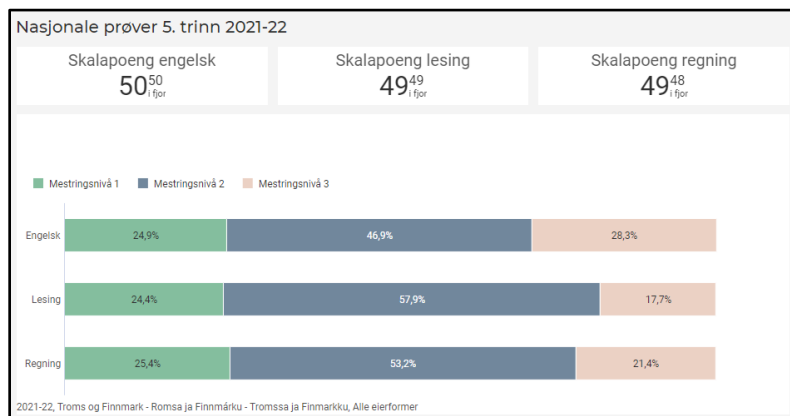
448 máná (4,01 %) ožžo erenoamášpedagogalaš veahki jagi 2021, sin gaskkas ledje 315 (72 %) bártni¹⁴. Oassi geat ožžot erenoamášpedagogalaš veahki lea lassánan 0–5-ahkásaččaid gaskkas, čájehuvvon govus 1:s, mas alit geavli čujuha bártniide ja oránša geavli nieiddaide. Jagi 2021 ledje Romssas ja Finnmárkkus 329 máná geain lei vuoliduvvon doaibmannákca áššemearrádusaiguin mánáidgárdelága § 37 mielde. Jagi 2021 ledje 264,8 jahkeberggu čadnon mánáide/mánáidjoavkkuide mat gáibidit liige resursabiju.

Govus 1: Sohkabeliid juohkáseapmi erenoamášpedagogalaš veahki (Udir analysabreahtta 2021).

Vuodđoskuvla

Udir¹⁵ analysabreahtta čájeha earret eará nationála geahččalemiid bohtosiid 2021–22. Romssas ja Finnmárkkus ledje sullii 25 % viđát luohká ohppiin vuolimus máhttodásis engelasgielas, lohkamis ja rehkenastimis, geahča govus 2.

Govus 2: Juohkáseapmi iešguđet máhttodássái, nationála geahččaleamit 5. ceahkki 2021/22 (Udir analysabreahtta 2021).

¹³ <https://www.udir.no/logut-ja-dutkan/statistikk/statistikk-mánaigárdi/minoritehtagielat-mánát-mánaigárddis/>

¹⁴ <https://www.udir.no/logut-ja-dutkan/statistikk/statistikk-mánaigárdi/analysat/fáktá-mánaigárdi/erenomášpedagogalaš-veahki/>

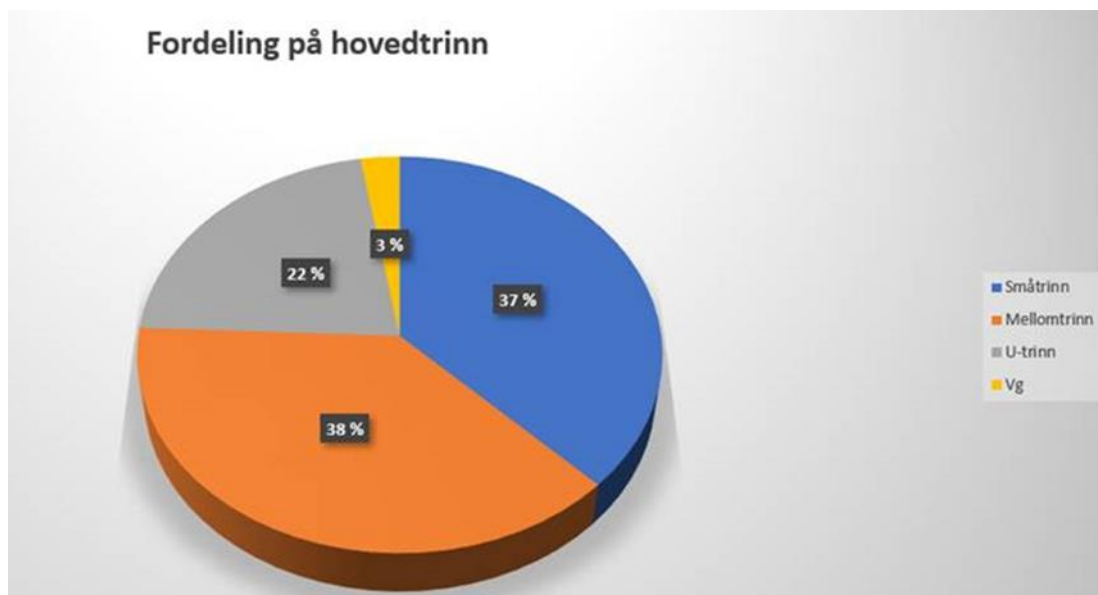
¹⁵ [Statistikk vaerdtakning 2021-22 \(udir.no\)](https://www.udir.no/statistikk-vaerdtakning-2021-22)

Dás leat oahppit juohkásan golmma máhttodássái, ceahkkálasčuoggáid vuodul geahččaleamis. Bohtosat vástidit nationála gaskamearrái.

Romssas ja Finnmárkkus ledje skuvlajagi 2021/22 18096 oahppi mánáidskuvllas, geain 1448 (8 %) ohppiin ožžo iešguđet muttus erenoamášoahpahusa.

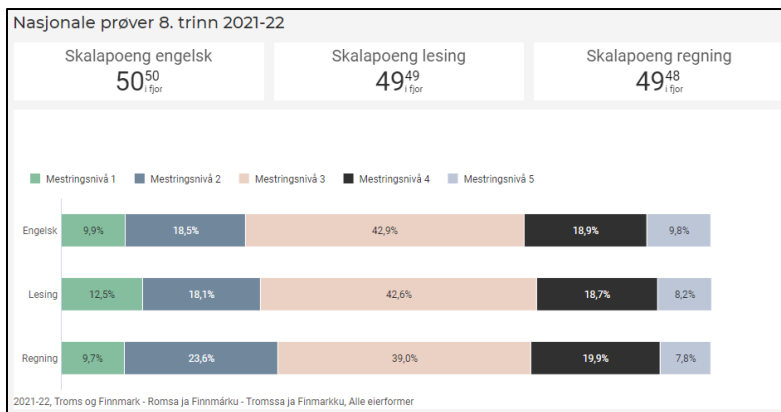
Romssas ja Finnmárkkus leat 1.–4. ceahkis 5,7 % ohppiin geat ožžot erenoamášoahpahusa bođumearrádusa vuodul, 4,93 % riikkadási ektui. 5.–7. ceahkis leat 13,91 % ohppiin bođumearrádus erenoamášoahpahusa oažžumis, riikkadási ektui mii lea 11,96 %. Mii oaidnit ahte leat mealgat badjelis riikkadási ektui sihke vuolledásis ja gaskadásis.

Bohtosat ohppiidiskadallamis 7. ceahkis jagi 2021/22 čájehit ahte 8,4 % ohppiin dovdet iežaset givssiduvvon. Ohppiidiskadallama ektui 10. ceahkis jagi 2021/22 čájehuvvo ahte 5,5 % ohppiin dovdet iežaset givssiduvvon. Jagi ovdal lei lohku 5,6 %. Jus geahččat mánáidskuvlla ja nuoráidskuvlla ovttas, de ledje Stáhtahálddašeaddjis 150 giehtaguššama ášši jagi 2021, (čuovvoleapmi oadjebas ja buori skuvlabirrasis, gč. oahpahuslága kapihtal 9A). Eai ovttage eará fylkkas lean nu ollu áššit go mis, go geahččá obbalaš ohppiidlogu ektui. Jagi 2022 orru leame ahte lohku ain stuorru. Vulobealde govvošis oaidnibehtet 9A áššiid juohkásan skuvlacehkiid mielde.

Skuvlajagi 2021/22 ledje Romssas ja Finnmárkkus 8521 oahppi nuoráidskuvllas, geaid gaskkas 1048 oahppi ožžo iešguđet muttus erenoamášoahpahusa¹⁶. 8. ja 9. ceahkis leat vihtta máhttodási nationála geahččalemiin. Bohtosat čájehit ahte sullii 10 % ohppiin olahit vuolimus máhttodási engelasgielas, lohkamis ja rehkenastimis. Lohkama joavku lea stuorimus, das leat 12,5 % ja dat lea lassánan 10,6 % rájes jagi ovdal, ja engelasgieljoavku lea njedjan 11,1 % rájes jagi 2020/2021 9,9 % rádjái jagi 2021/22 (geahča govus 3). Dát bohtosat leat veahá badjelis go bohtosat riikkadásis. Dan maid sáhttit dulkot dáin loguin lea ahte eambo go 1/10 ii olat go vuolimus máhttodási. Dáid ohppiid gálggat leat dan mađe vuollegis dásis ahte dat čuohcá eará fágaid birgejumái skuvllas, nappo sáhtta sakka čuohcat negatiivvalaččat eará fágaide.

¹⁶ [Vuodđoskuvlla statistihka – analysabreahtta \(udir.no\)](https://www.udir.no/analyse/analysestatistikk)

Govus 3: Juohkáseapmi iešguđet máhttodássái nationála geahččalemiin 8. ceahkis jagi 2021/22 (Udir analysabreahtta 2021).

Mii guoská erenoamášoahpahusa organiseremii, čájehit GSI logut ahte 56,15 % bártniin ja 55,5 % nieiddain geat ožžot erenoamášpedagogalaš oahpahusa Romssas ja Finnmarkkus, ožžot fáladaga váldonjuolggaduslaš luohkás. Dan ektui lea Romsa ja Finnmarkku 7–8 % badjelis riikka gaskamearálášdási.

32,4 % bártniin ja 34,31 % nieiddain ožžot erenoamášoahpahusa joavkkuin. Dan ektui lea Romsa ja Finnmarkku vuollel riikkagaskamearalaš dási mas logut leat 38,18 ja 40,69 %.

Muhtin mánáide láchčojuvvo erenoamášpedagogalaš oahpahus nu ahte mánná lea okto. Dat guoská 11,45 % bártniin ja 10,19 % nieiddain Romssas ja Finnmarkkus. Bártniid ektui lea dat moadde proseantta vuollel riikka gaskameari, ja nieiddaid ektui lea ges sullii seamma dásis go riikka gaskameari.

GSI loguin oaidnit ahte 94 % ohppiin 1.–4. ceahkis ožžot erenoamášoahpahusa oahpahusveagas, ja seamma guoská 96 % ohppiin 5.–7. ceahkis ja 97 % ohppiin 8.–10. ceahkis. Daid loguid ektui ii leat namuhan veara erohus sohkelabeliid gaskkas. Leat maiddái muhtin ráje oahppit geat ožžot diimmuid veahkkebargiin oassin erenoamášoahpahas. Daid gaskkas min fylkkas leat 678 bártni ja 228 nieidda. Bártniid ektui dahká dát lohku 41,29 % ja nieiddaid ektui 26,7 %. Dan ektui lea min fylkka proseantta vuollel riikka gaskameari sihke bártniid ja nieiddaid ektui.

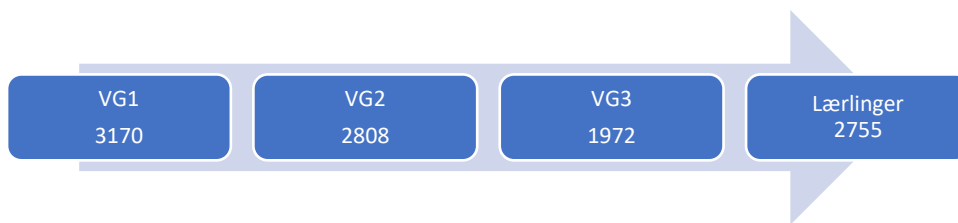
Romssas ja Finnmarkkus leat 1.–4. ceahkis 6,67 % bargoveagas mat eai deavdde virgádeami gealbagáibádusaid. 5.–7. ceahkis leat 8,44 mat eai deavdde gealbagáibádusa. 8.–10. ceahkis leat ges 5,45 % mat eai deavdde gáibádusaid. Romssas ja Finnmarkkus leat badjel riikka gaskameari buot ceahkiin mii guoská dasa ahte bargoveahka ii deavdde gealbagáibádusaid virgádeapmái.

Oppalašárvosánit leat 3,9 (dárogielas), ja 3,7 (matematihkas) ja 4,0 (engelasgielas, čálalaččat). Dat lea bisson stabiilan maŋemus jagiid.

Joatkkaoahpahasas

Romssas ja Finnmarkkus ledje jagi 2021 oktiibuot 27 joatkkaskuvlla. Govus 4 čájeha ohppiid logu iešguđet dásis joatkkaoahpahasas:

Govus 4: Joatkkaoahpahusa ohppiid/hárjehalliid juohkáseapmi 2021 (Udir analysabreahtta, 2021).

13 jagi skuvlavázzima čađaheapmi orru leame váldohástalus joatkkaoahpahussii. Regiovnnas heitet ollu oahppit, muhto leat erohusat ovdeš Romssa ja Finnmárkku gaskkas. Finnmárkkus lea unnimus čađaheapmi, muhto maiddá stuorámus lassáneapmi čađaheamis manemus jagiid. Lohkanráhkkanahatti oahppoprográmma ja fidnofága oahppoprográmma gaskkas leat maid erohusat. Dáhta Udir analysabreahtas¹⁷ jagi 2021 ovddas čájehit ahte 15 % sis guđet vázze vuoktačuohppi, liedđi, stohpoortnet ja eksponerendesigna leat heitán skuvlajagi 2020/21. Lea sáhka smávva oahppibuolvvas, nu ahte proseantalohku šaddá allat vaikke eai leat gallis geat heitet. Sihke restauránta- ja biebmofága ja vuovdin, bálvalus ja mátkeealáhus oahpuin heite 9,1 % ohppiin. Unnimusat heite lohkanráhkkanahatti oahppoprográmmaid ja elektronihkka ja dihtorteknologiijas, main heite 2,0 % ja 2,1 %. Sivas go Romssa ja Finnmárku leat oktiičaskon, de eat oaččo historjjálaš dáhtaid analysabreahtas oahppibuolvvaid čađaheamis.

Ohppiidiskkadallan 2020 čájeha ahte ohppiid oahppanbiras Romssa ja Finnmárkku fylkasuohkanis lea sullii seamma go muđuid riikkas dahje veahá buoret. Jus geahččá erohusaid sohkelid ja oahppoprográmmaid gaskkas, de leat stuorát variašuvnnat, maiddá skuvllaid gaskkas¹⁸. Skuvlajagi 2020/21 ledje fylkasuohkanis, oarji ossodat, 630 ovttaskasohcama PPB:i. Dat lea sullii 12 % lassáneapmi ovddit jagi ektui. Fylkasuohkanis eai leat logut PPB ohcamiidda nuorta ossodagas nugo oarji ossodahkii leat.

Geassemánu 2021 ledje 1330 nuora dieđihuvvon čuovvolanbálvalussii, mii lea suohkanlaš bálvalus nuoraide gaskkal 16 ja 21 jagi, geat eai vácce joatkkaskuvlla, vaikko lea riekti.

Gealbokárten mánáidgárddis, vuodđoskuvllas ja doarjjavuogádagas

KOSIP (gealbokárten erenoamášpedagogihkas ja fáttmmasteaddji praksis) lea digitála jearahallan mii kárte gealbbu ja gealbodárbbuid erenoamášpedagogihka ja fáttmmasteaddji praksisa siskkobeaide. Bargit mánáidgárddiin, skuvllain, PPB:s, mánáidsuodjalusas ja suohkanlaš dearvvašvuodábálvalusas ovcci suohkanis Romssas ja Finnmárkkus leat searvan iskkadallamii. Oktiibuot leat 846 vástideaddji.

Vástideaddjit

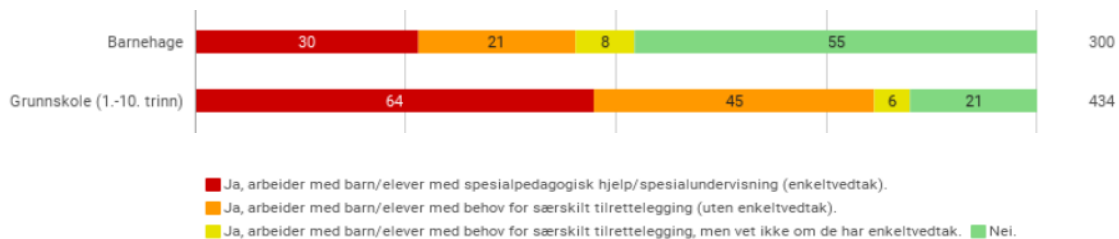
Bargit mánáidgárddiin ja skuvllain gullet stuorámus jovkui vástideddjiin, namalassii 36 % ja 52 %. PPB bargit leat 5 % vástideddjiin, ja ges SAÁO, mánáidsuodjalusas ja suohkanlaš dearvvašvuodábálvalusas juohkásit dan loahppa 7 %.

barggut erenoamášpedagogalaš vehkiin dahje erenoamášoahpahusain

Vástideaddjit mánáidgárddiin ja skuvllain leat jerrojuvnon man muddui sii barget erenoamášpedagogalaš veahki addimis (mánáidgárdi)/erenoamášoahpahusain (skuvla) vai eai, geahča 5. govvosa.

¹⁷ [Statistikkajoatkkaskuvllain \(udir.no\)](http://statistikkajoatkkaskuvllain.udir.no)

¹⁸ [Dilleraporta Romssa ja Finnmárkku fylkasuohkana joatkkaskuvllain 2021](#)

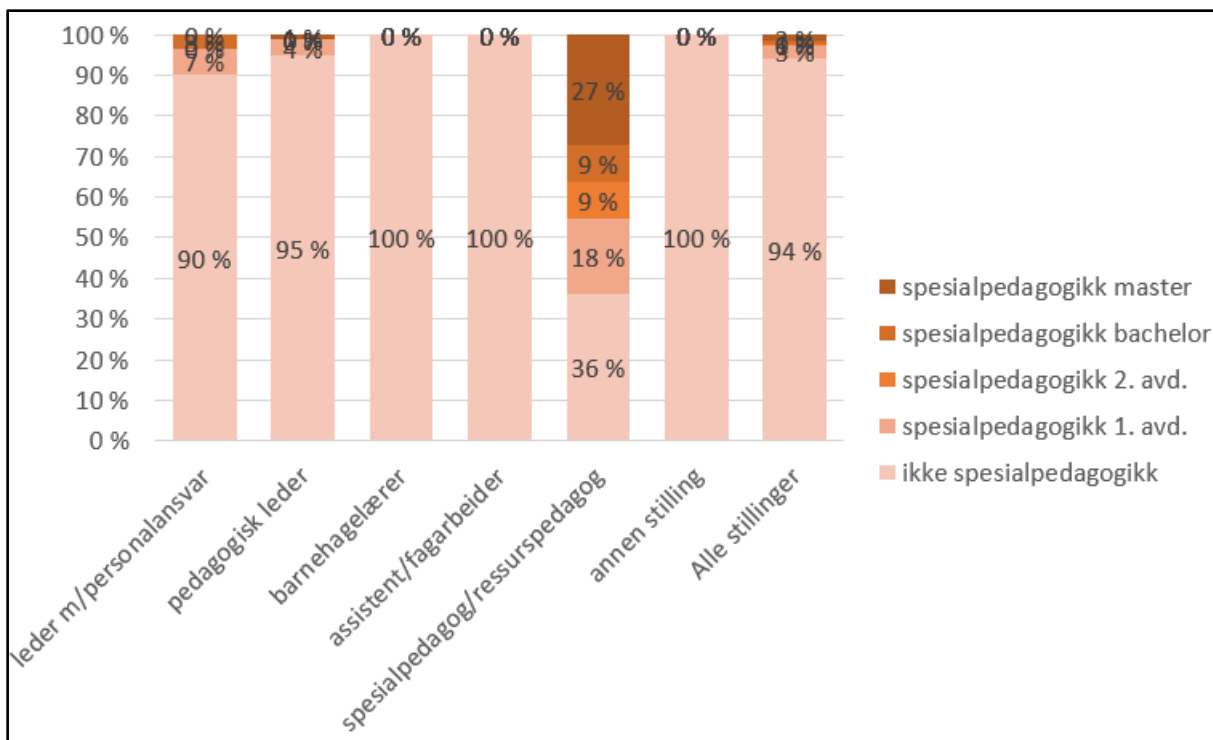
Govus 5: Man ollu bargit mánáidgárddiin ja skuvllain barget erenoamášpedagogalaš veahki addimis/oahpahusain (KOSIP, 2022).

Loahpalaš boađus čájeha ahte 40 % vástideddjiin barget mánáiguin ja nuoraiguin geain lea bođumearrádus erenoamášoahpahusa oažžut dahje erenoamášpedagogalaš veahki oažžut. 28 % dain barget mánáiguin ja nuoraiguin geat dárbbahit erenoamáš heiveheami, muhto geain ii leat bođumearrádus. 27 % vástidit ahte eai bargga mánáiguin ja nuoraiguin geat dárbbahit erenoamáš heiveheami. Dat earát vástidit ahte barget mánáiguin ja nuoraiguin geat dárbbahit erenoamáš heiveheami, muhto eai dieđe lea go bođumearrádusa vuođu. Govus 5 čájeha mo dat juohkása bargiid ektui mánáidgárddis ja skuvllas.

Erenoamášpedagogihka oahpu ektui vástidit 35 % ahte sis lea erenoamášpedagogalaš oahppu oahppočuoggáiguin ja 21 % lea relevánta liigeoahppu dahje kursa. Sivas go vástideaddjit sáhtte merket mánngga sajis, sáhttet leat mánnggas seamma olbmui mat leat vástidan goappašagaide. Eatnašat mánáidgárddis geain lea oahppu erenoamášpedagogihka siskkobealde leat mánáidgárdeoahpaheaddjit (75%) ja erenoamášpedagogat (67%), muhto maidái jođiheddjiin (20%) ja pedagogalaš jođiheddjiin (26%) lea erenoamášpedagogalaš oahppu. Skuvllaid bargiid gaskkas leat 45 % erenoamášpedagogain geat vástidit ahte sis lea erenoamášpedagogalaš oahppu. 24 % gulahallanoahpaheddjiin ja 38 % jođiheddjiin vástidit dan seamma. Jearaldagat eai earut oahpu guhkkodagas, nu ahte sáhtta leat sáhka 5 oahppočuoggás gitta masterii/váldofágii erenoamášpedagogihkas. 77 % vástidit ahte sis lea hárvaneapmi bargat erenoamášpedagogihka siskkobealde. 19 % oaivvildit iežaset máhttit kártet dárbbu doaibmabijuide.

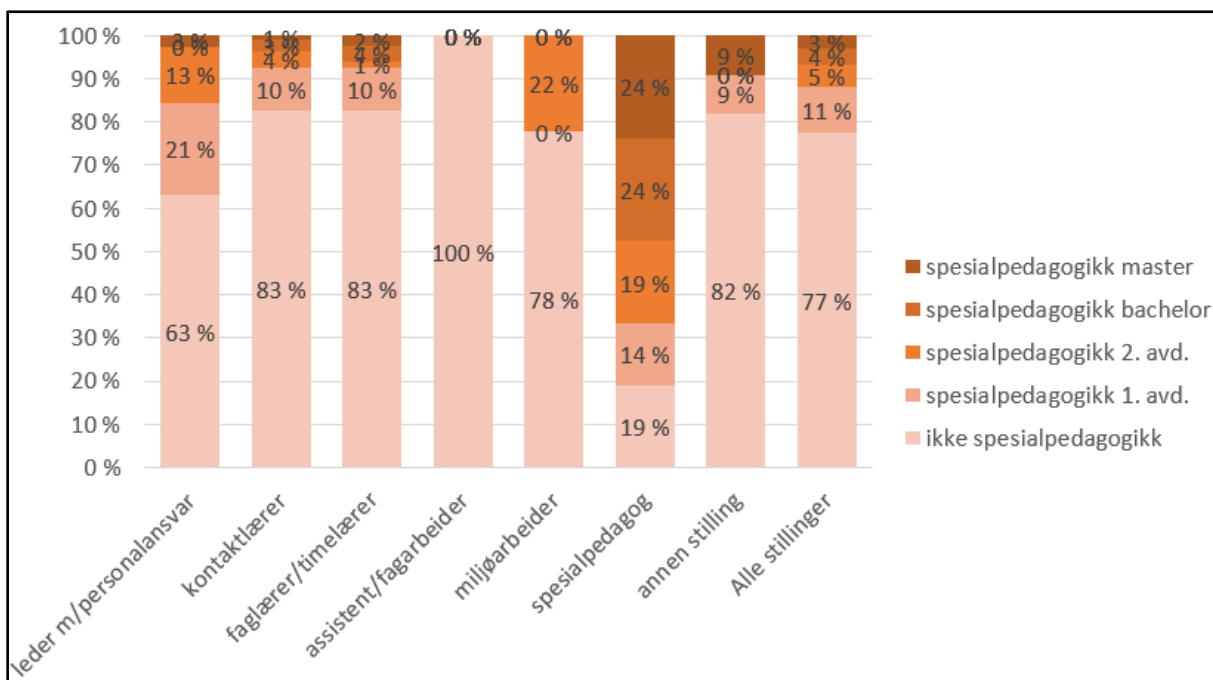
Go geahččat juste man dásis erenoamášpedagogalaš oahppu lea, šaddá govva veahá earálágan. Govus 6 ja 7 čájeha gaskavuođa erenoamášpedagogalaš oahpus juohkásan virgesorttaide, mánáidgárddiid ja dasto skuvllaid bargoveaga ektui.

Oppalaččat lea unna oasáš mánáidgárddi bargoveagas geain lea erenoamášpedagogalaš gealbu, oktiibuot dušše 6 % bargoveagas. Dat lea sullii seamma láhkái go nátionála bohtosiin. Nu go čájehuvvon guđat govvois leat eanas sis erenoamášpedagogalaš oahppu geain lea spesifihkka erenoamášpedagogalaš dahje resursapedagogalaš virgi, ja leat maid muhtin jođiheaddjit ja pedagogalaš jođiheaddjit geain lea erenoamášpedagogalaš oahppu.

Govus 6: Erenoamášpedagogalaš oahppu mánáidgárddi bargiin (KOSIP, 2022).

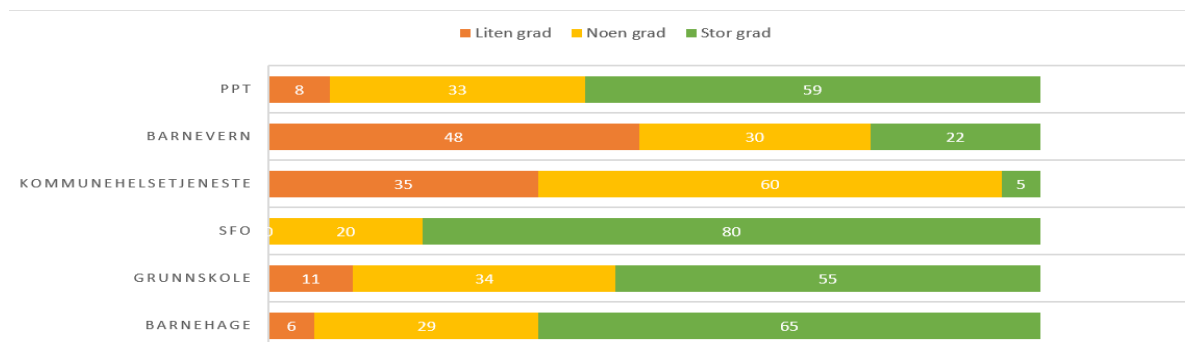
Govus 7 čájeha vuodđoskuvlla bargiid logu gain lea iešguđet muttus erenoamášpedagogalaš oahppu. Oppalaččat lea veahá stuorit oassi bargiin Romssas ja Finnmárkkus gain lea erenoamášpedagogalaš gealbu go nationála dásis iskkadallamis, dat guoská sihke vuodđoskuvlii (23 % ja ges nationála dásis 17 %) ja PPB (83 % ja ges nationála dásis 66 %). Oppalaččat lea stuorit oassi jođiheddjiin (rektorat ja earát) ja oahpaheddjiin Romssa ja Finnmárkku vuodđoskuvllain gain lea erenoamášpedagogalaš gealbu go daid eará regiovnnain. Lea maddái erohus Romssas ja Finnmárkkus ja muđuid riikkas sin ektui gain lea virgi juste erenoamášpedagogan. Unnit go 20 % gulahallanoahpaheddjiin ja fágaoahpaheddjiin lea erenoamášpedagogalaš gealbu.

Govus 7: Erenoamášpedagogalaš oahppu skuvlla bargiin (KOSIP, 2022).

Višuvdna searvadahttima ektui

Muhtin eaktu lihkostuvvat searvadahtti mánáidgárddiin ja skuvllain lea ahte bargiin lea oktasaš višuvdna¹⁹. Dan oktavuodas lea jerrojuvvon iskkadallamis leat go bargit ságaškuššan man muddui sis lea oktasaš ipmárdus dan ektui maid searvadahtti mánáidgárdi ja skuvla mearkkaša. Vástádušat ledje vuodđuduvvon skálás mas vuolimus dásis lei «Áibbas unnán» ja bajimus dásis ges «Hui ollu». Gávccát govus čájeha mo vástádušat juohkásedje iešguđet ovttagaide, gos guokte vuolimusa ja guokte bajimusa leat oktiičaskon.

Govus 8: Vástádušjuohkásapmi gažaldahkii: «Lehpet go bargosajis ságaškuššan man muddui dis lea oktasaš ipmárdus das maid mearkkaša ahte mánáidgárdi ja skuvla leat searvadahtti?» (KOSIP, 2021).

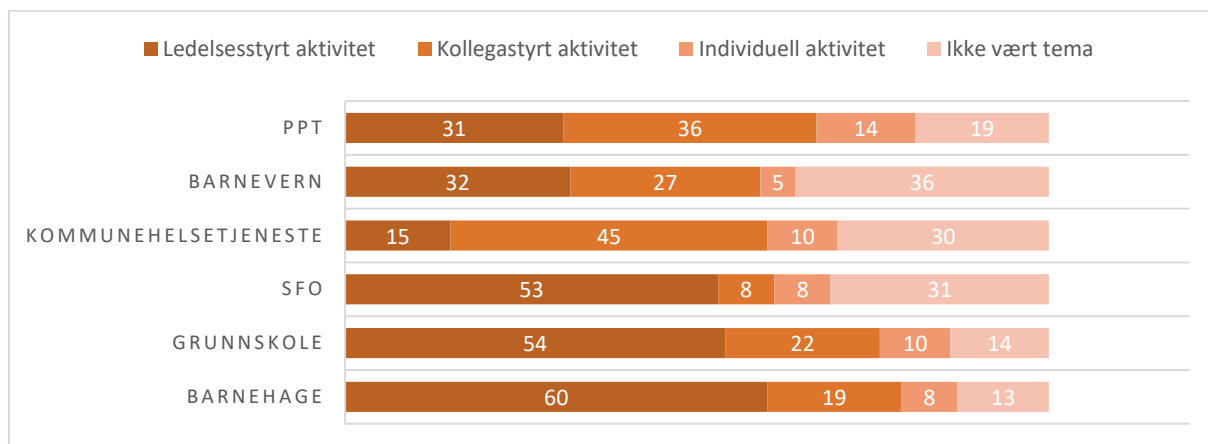
Eanet go bealli bargoveagas mánáidgárddis, skuvllas ja SAÁO:s dieđihit ahte sii buoremuddui dahje hui ollu leat digaštallan dan. Dat seamma guoská PPB:i. Muđuid doarjjabálvalusain (suohkana dearvvašvuodábálvalus, mánáidsuodjalus) leat ollu unnit bargit geat lohket iežaset digaštallan dan. Jus sirret virgesorttaide, lea mánáidgárddi erenoamášpedagogain vuolimus boadus dán čuoččuhusa ektui, jus veardida eará bargiiguin. Govva lea veahá eará skuvllas, gos jođiheddjiid ja erenoamášpedagogaid boadus lea badjelis go gulahallanoahpaheddjiid, fágaoahpaheddjiid ja veahkkebargiid. Bargiid ektui PPB:s lea čielga erohus jođiheddjiid gaskkas, gos 86 % vástidit buoremuddui dahje hui ollu, ja erenoamášpedagogaid ja pedagogalaš-psykologalaš ráđđeaddiid gaskkas lea ges lohku vuollel 50 % seamma gažaldahkii.

Ollu mánáidgárddiin ja skuvllain lea láchčojuvvon dilli digaštallamiidda čadnon dábálaš oktavuodaid oasálastimii. Sullii 70 % bargiin skuvllas ja mánáidgárddis vástidit ahte jođiheaddjit láchčet dili diekkár digaštallamiidda, ja ges 20 % vástidit ahte digaštallamat leat bargoguimmiin vuolggahuvvon. PPB ektui leat gustovaš logut 50 % ja 30 %. Muđuid doarjjabálvalusaid ektui leat logut sakka vuollelis. Dasa sáhtttá váikkuhit man mandáhta vuodul dát bálvalusat barget.

Vai galgá sáhttit láchčet dili buori ja fáttmasteaddji oahppanbirrasii, de lea dehálaš maddái digaštallat fáktoriid mat sáhttet gáržžidit dahje hehttet mánáid ja nuoraid searvama dábálaš oahppooktavuodáide. Govus 9 čájeha ahte dán oasis njiedjá jođiheddjiid ángiruššan mánáidgárddis ja skuvllas. Mánáidgárddiin vástidit 60 % ahte jođiheaddjit láchčet dili digaštallamiidda, 19 % vástidit dán bargoguimmiin vuolggahan doaibma. Vuodđoskuvllas leat vástideaddji logut 54 % ja 22 %. Maddái PPB:s lea dát fáddá mii unnán digaštallojuvvo, 31 % vástidit jođiheddjiid bidjat johtui, 36 % vástidit

¹⁹ Mitchell, D. 2020. What really works in special and inclusive education: Using evidence-based teaching strategies. Routledge

bargoguimmiid vuolggahan digaštallama. Seammás lea dát fáddá maid eará doarjjabálvalusat eanet digaštallat.

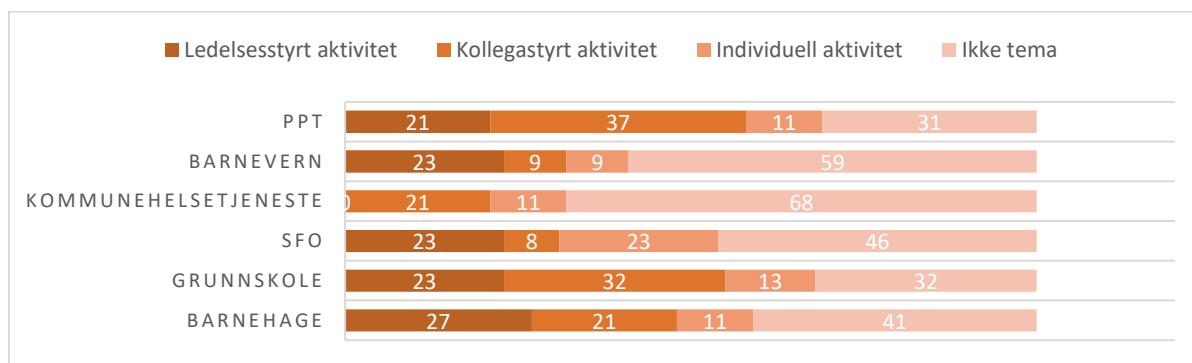

Govus 9: Vástádusaid juohkáseapmi gažaldahkii «Lehpet go bargosajis ságaškuššan fáktoriid mat sáhttet gáržžidit dahje hehttet mánáid ja nuoraid searvama dábálaš oahppanoktavuođaide?» (KOSIP, 2021).

Bargit mánáidsuodjalusas ja suohkana dearvvašvuodabálvalusas ožžo jearaldaga man muddui leat digaštallan mo sáhttet bargat veahkehan dihtii mánáidgárddiid ja skuvllaid dábálaš fálddaga heivehemiin mánáide ja nuoraide geain leat erenoamáš dárbbut heiveheapmái. 17 % bargiin vástidedje ahte jodiheaddjit bidje johtui diekkár barggu ja 36 % vástidedje ahte diet lei bargoguimmiid bokte vuolggahuvvon.

Alla oahppanpotensiála

Eai leat buot fáttát maid buot bargit iešguđet ovttagain digaštallet seamma ollu. Alla oahppanpotensiála lea dakkár fádda, lea doaba maid ráđđehus dagai dovddusin jagi 2016 raportta bokte maid Jøsendal-lávdegoddi²⁰ lei ovdanbuktán. Váilevaš čuovvoleapmi mánáin ja ohppiin main lea alla oahppanpotensiála sáhtta dagahit oahppanhástalusaid ja heaitima²¹. Nugo oaidnit logát govvois vástidit 0–27 % ahte jodiheaddjit láchčet dili dakkár suokkardallamiidda. Fuomášahtti dás leat guhkes čuvgesrukses stoalpput, mat čájehit ahte fáddá ii man ge láchkái leat digaštallojuvvon bargosajis.

Govus 10: Vástádusaid juohkáseapmi gažaldahkii «Lehpet go bargosajis digaštallan mo sáhttihehtet láchčet dili mánáide/ohppiide geain lea alla oahppanpotensiála?» (KOSIP, 2021).

²⁰ NAČ 2016: 14 Eanet viežžamuš. Máhttodepartemeantta.

²¹ Geahča omd. Olsen, M.H. (2021). Heivehuvvon oahpahus go ohppiin lea alla oahppanpotensiála. I M.H. Olsen & P. Haug (red.). Heivehuvvon oahpahus. Cappelen Damm Akademisk.

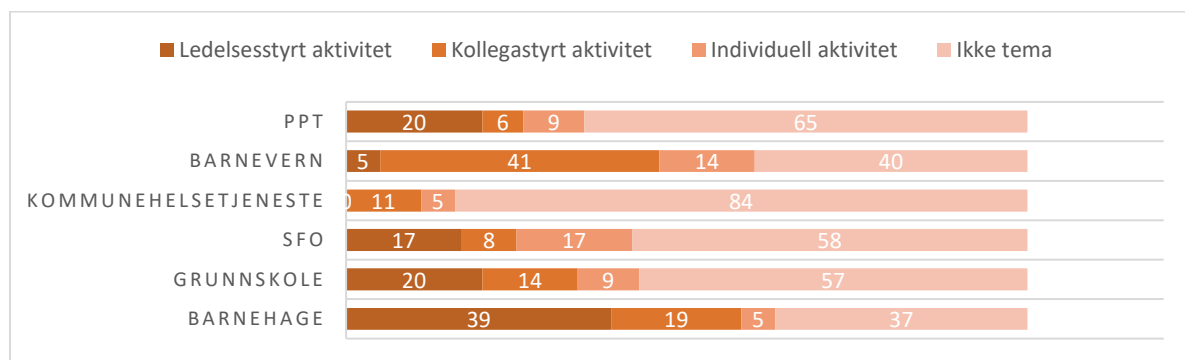
Sámi geahččanguovllut

Lávdegoddi man ala KOSIP lea huksejuvvon leat suohkanat Davvi-Romssas ja Finnmárkkus, muhto suohkanat gos sámegeiella lea majoritehtagiella eai leat das oassin. Govas livččii soaitán earálágan hápmi jus dat suohkanat livčče searvan. Guorahallan sáddejuvvui guovtti sámegeielat suohkanii, muhto doppe ii bohtán vástáduš.

Gealboloktema barggus galget bargoguoibmevuodát cealkit raporttas mo sámi geahččanguovllut leat vuhtiiváldjuvvon. KOSIP gealbu čadnon dása lea iskojuvvon iešguđet ládje. Mii jearrat lea go sámi mánáid ja nuoraid giela ja kultuvrra áimmahuššan, digaštallojuvvon bargosajis ja lea go bargiin gealbu dustet dáid mánáid ja nuoraid dárbbuid. Gealbbu ektui jearrat sihke ovttaskasa muhto maiddá kollektiivva gealbbu. Viidáset leat váldán vuođu das ahte sámi geahččanguovlu lea eanet go sámegeielat mánát ja nuorat, ahte dat maiddá lea sáhka kultuvrralaš sensitivitehtas. Danne mii leat ovdanbuktán čuoččuhusa «min bargosajis dovdat mo sámi kultuvrra bajásgeassin lea ja mo lahkoniit veahkkevuogádahkii». Loahpas jearrat vel dihtet go vástideaddjit geainna galget gulahallat jus veahki dárbbahit ja jus orrot vuohttime ahte gealbu lea váilevaš.

Sámi kultuvra ja giella

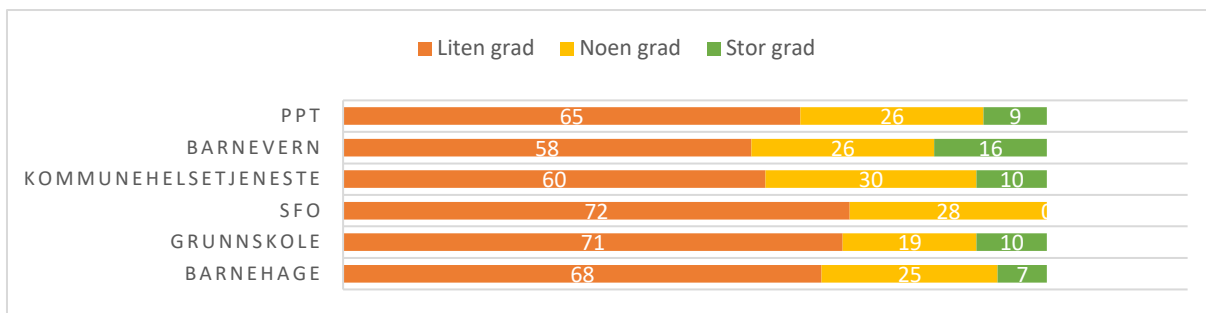
Govus 11 čájeha ahte sámi mánáid ja nuoraid kultuvrra ja giela áimmahuššan lea fáddá mii unnán digaštallojuvvo dain iešguđet ovttagain.

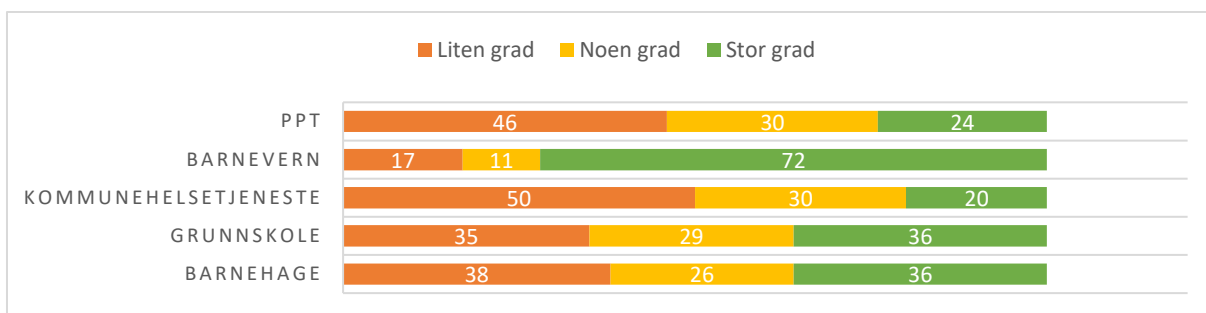
Govus 11: Vástádušaid juohkáseapmi gažaldahkii «Lehpet go bargosajis digaštallan mo galgabehtet bargat vai áimmahuššabehtet sámi mánáid ja nuoraid giela ja kultuvrra?» (KOSIP, 2021).

Iešguđet ovttagaid jođiheaddjit eai bija seamma ollu deattu láchčit dili digaštallat sámi mánáid ja nuoraid kultuvrra ja giela. Mánáidgárddit leat dat bargosajit main jođiheaddjit buoremusat láchčēt dili dasa. Mánáidsuodjalusa bargiid gaskkas lea dát doaibma čielgasepmosit bargoguimmiid gaskkas vuolgguhuvvon. Čuovgadeamos rukses stoalpput čájehit oasi geat mitalit ahte dát ii leat fáddán sin bargosajis.

Govus 12 ja govus 13 čájehit álggus ovttaskasa ja dasto kollektiivva gealbbu dustet sámegeielat mánáid ja nuoraid dárbbuid. Dákko sáhhtá leat boasttogáldu dan ektui go sáhhtá ipmirduvvot jearaldahkan hupmá go vástideaddji sámegeiella vai ii. Vuollel 10 % bargiin mánáidgárddis ja skuvllas leat belohahkii dahje ollásit ovttá oaivilis ahte sis lea individuála gealbu. Vástideaddji logut doarjjabálvalusain lea 9 % (PPB), 10 % (suohkandearvašvuodábálvalusas) ja 16 % (mánáidsuodjalus). Go vástideaddjit árvoštallet kollektiivva gealbbu, lea govváduš veahá buoret. 36 % bargiin mánáidgárddis ja skuvllas leat belohahkii dahje ollásit ovttá oaivilis ahte sin bargosajis lea diekkár gealbu. Bargiid ektui mánáidsuodjalusas lassána lohku 77 % rádjái, go fas suohkandearvašvuodábálvalusas lea 20 % ja PPB:s lea 24 %.

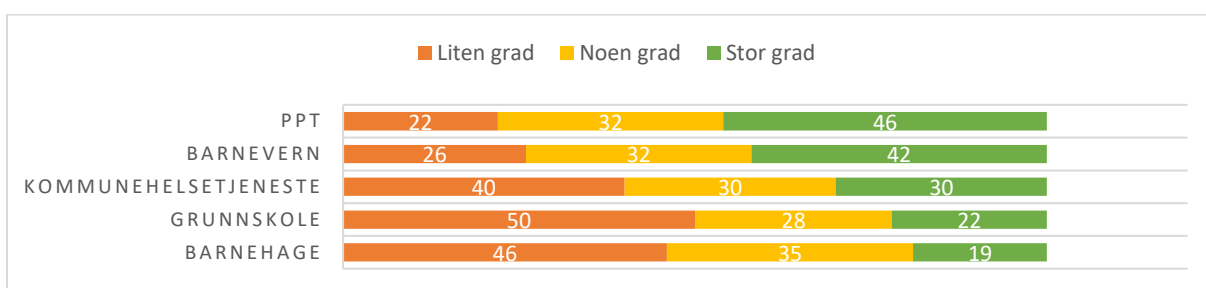
Govus 12: Individuála gealbu čuovvovaš gažaldaga vuođul «Dovdat go ahte dus lea gealbu dustet sámegiela mánáid ja nuoraid dárbbuid?» (KOSIP, 2021).

Govus 13: Kollektiiva gealbu čuovvovaš čuoččuhusa vuođul «Min bargosajis lea gealbu dustet sámegiela mánáid ja nuoraid dárbbuid.» (KOSIP, 2021).

Čuoččuhus «min bargosajis dovdat mo sámi kultuvrra bajásgeassin lea ja mo lahkoniit veahkkevuogádahkii» navdit mii ipmirduvvot beroškeahhtá giellagealbbus. Mánáidgárdibargiin leat 35 % ollásit dahje belohahkii ovttaoavilis ja skuvllas ges 29 % bargiin. Vástideaddji logut doarjjabálvalusain leat 34 % PPB:s, 10 % suohkanlaš dearvvašvuođabálvalus ja 67 % mánáidsuodjalusbálvalus. Mánáidsuodjalusbálvalus lea dás spiehkastahkan, muđuid orru leame vuollegis kollektiiva gealbu dán suorggis.

Muhtin eaktu vai sáhtá láchit dili sámi mánáide ja nuoraide lea diehtu gos dákkár gealbbu sáhtá háhkat. Vástideddjiin lea obbalaččat unnán diehtu das gos gealbbu sáhtá háhkat, maid govus 14 čájeha. PPB lea ovttat dat gii buoremusat diehtá (45 %), muhto maidái doppe leat oallugat geat eai dieđe vejolašvuođaid gos gealbodoarjaga oažžu. Bargiide mánáidgárddiin ja skuvllain leat doarjjabálvalusat lunddolaš válljejumit. Seammás sáhtá leat váttisin go doarjjabálvalusat ieža dovdet gealbováilli dan suorggis. Sii fertejit váldit oktavuoda bajit dásiin mii lea Statped, SANKS ja earát.

Govus 14: Diehtu doarjjaresurssaid ektui čuoovvovaš gažaldaga vuođul «Dieđát go gos sáhtát veahki oažžut jus dovddat ahte dus ii leat gealbu dustet sámegeielat mánáid ja nuoraid dárbbuid?» (KOSIP, 2021).

Bealit fátmasteaddji praksisis

KOSIP:s leat iešguđetlágan čuoččuhusa ja jearaldaga mat oktiibuot addet obbalaš gova fátmasteaddji praksisa beliin mánáidgárddiin, skuvllain ja doarjjabálvalusain.

Oktavuohta dárbbuin ja heiveheamis

Čuoččuhus «Unnit mánát dárbbahivčče erenoamášpedagogalaš veahki jus buoret lámččojuvvoše dilli sidjiide dábálaš fáldalaga siskkobealde» čujuha bargiid doaivagii ahte mánát main leat erenoamáš dárbbut, sáhttet doarvái bures vuhtiiváldojuvvot dábálaš oahppanbirrasis. Obbalaččat guorrasit oallugat dán čuoččuhussii. Buohkat PPB:s leat ollásit dahje belohakkii ovttá oaivilis dása. Seamma guoská sullii 75 % bargiin mánáidgárddiin ja skuvllain ja sullii 60 % mánáidsuodjalusa ja suohkanlaš dearvvašvuođabálvalusain. SAÁO bargit eai leat vástidan dasa.

Mielváikkuheapmi

Guovddázis fátmasteaddji praksisis lea mielváikkuheapmi. Mánáid riekti gullot lea maid mearriduvvon mánáidkonvenšuvnnas (artihkal 12) ja norgga lámkaortnegis. Mielváikkuheapmi lea iskojuvvon iešguđet ládje, ovdamearkka dihte go bargiin lea jerrojuvvon man muddui sii guldalit mánáid/ohppiid ja man muddui ovddasteddjiiguin lea ovttasbargu individuála ovdánahttinplána/individuála oahppoplána ráhkadeamis.

Mánáid ja ohppiid guldalit

Mánáidgárddiid bargiid ektui oaidnit signifikánta erohusa²² jodiheddjiid/pedagogalaš jodiheddjiid ja erenoamášpedagogaid gaskkas čuoovvovaš čuoččuhusa ektui «Mii gullat maid mánáid ieš sávvá ja vuhtiiváldit dan heiveheamis». Jodiheddjiid gaskkas leat 93–97 % ollásit dahje belohakkii ovttáoaivilis čuoččuhussii, erenoamášpedagogaid gaskkas ges leat 82 %. Bargit muđui eai leat ovttáoaivilis eai ge eará oaivilis ge. Lea dušše mánáidgárdeoahpaheddjiid ja veahkkebargiid gaskkas mii gávdnat bargiid mat leat belohakkii eará oaivilis čuoččuhusa ektui. Vuodđoskuvlla bargiid gaskkas lea unnit ovttáoaivilvuohta dán ektui, jus veardida mánáidgárddiin. Veahkkebargit ja erenoamášpedagogalaš ráđđeaddit leat sii geat unnimusat leat ovttáoaivilis dása, mas 71 % veahkkebargiin ja 60 % erenoamášpedagogalaš ráđđeaddiin leat belohakkii dahje ollásit ovttáoaivilis.

Erenoamášpedagogaid, oahpaheddjiid ja jodiheddjiid gaskkas lea 83–89 % belohakkii dahje ollásit ovttáoaivilis.

Doarjjabálvalusat leat vástidan čuoovvovaš cealkámuša ektui «Daid mánáidgárddiin ja skuvllain maiguin mus lea oktavuohta, guldalit bargit mánáid/ohppiid sávaldagaide ja vuhtiiváldet dan heiveheamis». PPB bargiid gaskkas leat 68 % belohakkii dahje ollásit ovttá oaivilis. Vástideaddji logut bargiid gaskkas mánáidsuodjalusas leat 61 % ja suohkanlaš dearvvašvuođabálvalusas ges 30 %. Mii dulkot dan dohko ahte mánáidgárddiid ja skuvllaid bargit navdet iežaset eanet ovttáoaivilis čuoččuhusaide go maid doarjjabálvalusat árvvoštallet sin.

Mánáidgárddiid ja skuvllaid bargit leat ožžon seamma vejolašvuođa árvvoštallat doarjjabálvalusaid čuoovvovaš cealkámuša bokte «Eará resursaolbmot (ovdamearkka dihte PPB, dearvvašvuođa suorggis, mánáidsuodjalus) guldalit mánáid sávaldagaid ja vuhtiiváldet dan iežaset bagadallamis ja fágalaš rávvagiin». Mánáidgárddis leat 53 % bargiin ovttáoaivilis dasa ja 49 % ges vuodđoskuvlla bargiin.

---

²² Signifikánta erohus mearkkaša ahte lea unnit go 5 % jáhkehahttivuohta ahte erohus lea soaitáhagas.

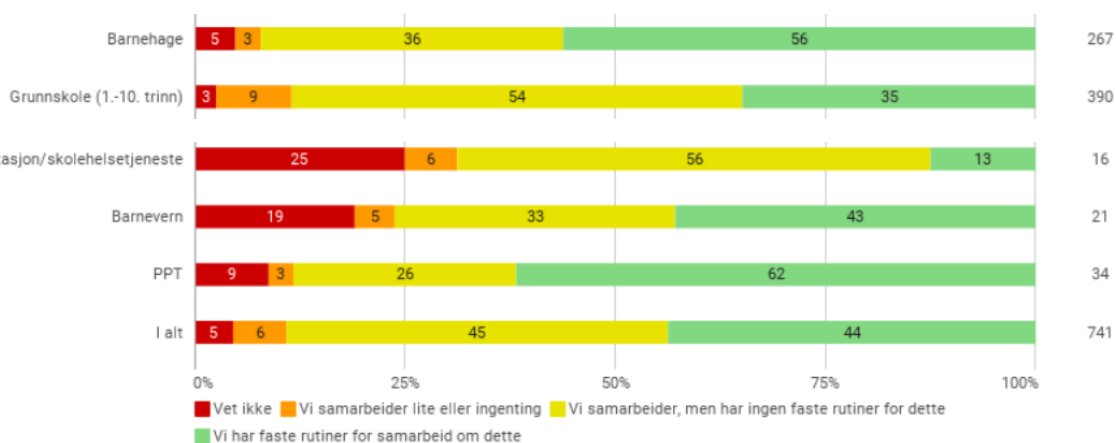
Individuála ovdánanplána/individuála oahppoplána ráhkadeapmi

Mánáidgárddi bargiid gaskkas leat 74 % ollásit dahje belohakkii ovttaoavilis čuočuhussii «Mii ovttasbargat váhnemiiguin go ráhkadat sisdoalu individuála ovdánan- dahje oahppoplánii (IUP/IOP)». Li oktage leat áibbas vuostá. Skuvlla bargiid gaskkas leat 54 % geat leat áibbas dahje belohakkii vuostemielas. 4 % leat áibbas vuostemielas. PPB bargiid gaskkas leat 43 % mat leat ollásit dahje belohakkii ovttaoavilis ahte mánáidgárddit ja skuvllat ovttasbarget váhnemiiguin dán barggus. Vástideaddji logut suohkanlaš dearvvašvuodabálvalusain leat 30 % ja mánáidsuodjalusas 25 %. Dat čájeha ahte skuvllaid ja mánáidgárddi bargit árvoštallet iežaset eanet go maid doarjjabálvalusat dahket go guoská váhnemiid searvadahttit dán bargui.

Ovttasbargovierut

Guovddáš višuvdna Gealboloktemis lea ahte dat guđet leat mielde bargguin mánáid ja ohppiid birrasis galget ovttas loktet. Gealboloktema barggu bokte dat iešguđet ovttaoavil ovdánahttet gealbbu ovttas, muhto maiddái ohppet dovdat guhtet guimmiideaset gealbbu. Guovddáš elemeantta dan dáfus lea ovttasbargu. Ovttasbargovierut leat iskojuvvon KOSIP bokte.

Govus 15 čájeha vástádusaid juohkáseapmi gažaldahkii «Mo ovttasbargabehtet dili lámčimis vai buot mánát ja nuorat ožžot buori fágalaš ja sosiálalaš oahppanjoksosa?»

Govus 15: Vástádusaid juohkáseapmi gažaldahkii «Mo ovttasbargabehtet dili lámčimis vai buot mánát ja nuorat ožžot buori fágalaš ja sosiálalaš oahppanjoksosa?» (KOSIP, 2021).

Nugo govus 15 čájeha leat bargiin iešguđet vásáhusat dan ektui lea go ovttasbargu mearriduvvon dáhpin vai ii. Mángasat doarjjavuogádagain lagamusat mánáidgárddiid ja skuvllaid, celket ahte eai dieđe dahje ahte ovttasbarget unnán dahje eai obanassiige (rukses ja oránša oasis). PPB lea ovttatat mas bajimus oasis bargiin leat geat celket ahte leat fásta ovttasbargovierut (ruoná oasis, 62 %) ja dasto čuovvulit mánáidgárddit (56 %).

Jus geahččat geaiguin bargit lohket iežaset ovttasbargat, leat skuvllas 98 % ja mánáidgárddis 95 % geat dieđihit ahte ovttasbarget earáiguin seamma bargosajis fálaldaga heiveheami ektui, muhto vástideaddji dušše 14 % ja 28 % geat ovttasbarget eará bargiiguin suohkana mánáidgárddiin ja skuvllain. Mánáidgárddi bargiid gaskkas dieđihit 72 % ahte sii ovttasbarget váhnemiiguin, ja 59 % ahte sii ovttasbarget mánáiguin oahppanbirrasa heivehemiin. Vástideaddji logut skuvlla bargiid gaskkas leat 63 % ja 68 %.

Searvadahttimii cakkit

PPB bargit ožžo rabas gažaldaga mas jerrojuvvui makkár cakkiiid sii PPB bargin deaividit searvadahttima ja heivehuvvon oahpahusa láchčimis. Vástádusat juohkásit iešguđetlágan surggiide.

Bajit dásis deattuhuvvui ahte sáhtta leat unnán máhttu doaibmanmuni ja vejolašvuodaid birra dábalaš oahpahusa siskkobealde. Ohcaluvvo eanet fokus oktasaš ipmárdussii das mii searvadahttin lea. Ohppiidoaidnu ja oaidnu dasa mii searvadahttin lea čujuhuvvo vejolaš caggin. Dan oktavuodas čilge bargi ahte digaštallan sáhtta čuožžilit mas skuvla oaidná dárbbu erenoamášoahpahussii, ja ges PPB bargi oaivvilda dárbbu sáhttit čovdojuvvot heivehuvvon oahpahusain.

Resursaváili fuomášuvvo, sihke čadnon dasa ahte váilot bargit guovddáš virggiin, unnán áigi, lassáneapmi mánáin/ohppiin geat dárbbahit erenoamášpedagogalaš gealbbu ja váili fágabargiin main juste vassis gealbu lea. Mánegasat namuhit maid ahte geavahit bargiid erenoamášoahpahusas main ii leat fágamáhttu.

Iežaset rolla ektui čujuhit bargit ahte sii leat beare unnán mánáidgárddiin ja skuvllain, go čoaikkimiidda manná ollu áigi. Muhtimiid mielas lea váttis bagadallat eará bargiid gávdnamis heivvolaš rutiinnaid ja vuogádagaid. Okta bargi čujuha maidái unnán ovttasbarggu ovttadagaid gaskkas vejolaš caggin.

Gealbodárbu

KOSIP bokte leat bargiin jerran dovdet go ahte bargoveahka berrešii eanet máhttit iešguđet gealbosurggiin. Tabealla 1 čájeha mo bargit árvoštallet dárbbu kollektiivvalaš gelbbolašvuhtii. Suorggit main eanet go bealli leat merken dárbbu gelbbolašvuhtii leat ivdnejuvvon ja násttit čájehit guđet leat ivnniin merkejuvvon, alit násti lea vuolláisárgojuvvon sirren dihte ruonás. Dearvvašvuoda- ja mánáidgárdesuorggis eai lean doarvái vástádusat dás leat mielde.

Tabealla 1: Oassi mánáidgárddis, vuodđoskuvllas, PPB:s geat oaivvildit ahte bargoveahka sakka berrešii dahje hui sakka berrešii eanet máhttit čuovvovaš gealbosurggiin (KOSIP, 2021)

Gealbosuorggit	Mg	V.skuvla	PPB	Obbal.
Láhttenválttut, omd. norbmarihkku láhtten***	67 %	71 %	58 %	69 %
Fuolahusváili/gullevašvuodaválttut ***	67 %	64 %	62 %	65 %
Psyhkalaš dávda, omd. ballu,deprešuvdna, trauma***	52 %	71 %	69 %	64 %
Digitála doarjja ja oahppanvuogádagat ***	53 %	67 %	74 %	60 %
Alla oahppanpotensiála **	49 %	65 %	63 %	58 %
Heivehuvvon oahpahus**	59 %	60 %	29 %	57 %
Obbalaš oahppanválttut*	49 %	66 %	43 %	56 %
ADHD**	51 %	60 %	26 %	55 %
Mánnggagielatvuolta, oktan dárogiella 2. giellan***	53 %	56 %	65 %	54 %
Erenoamášpedagogalaš ráđđeaddin ja bagadallan**	50 %	60 %	56 %	54 %
Giella-, hállan- ja gulahallanválttut*	61 %	46 %	23 %	51 %
Lohkan- ja čállinválttut*	37 %	64 %	25 %	51 %

Matematihkkaváttut**	26 %	68 %	69 %	51 %
Autisma headuštusat*	49 %	55 %	44 %	51 %
Searvadahtti oahppanbiras**	45 %	52 %	55 %	49 %
Árra bijus	50 %	50 %	25 %	49 %
Sámegiella*	46 %	42 %	56 %	44 %
Sámi kultuvra	43 %	42 %	50 %	43 %
Universála hábmen	43 %	44 %	46 %	42 %
Jávkan skuvllas**	5 %	58 %	69 %	41 %
Molssaevtolaš ja lassi gulahallan	38 %	37 %	38 %	37 %
Migrašuvdnapedagogihkka*	31 %	39 %	60 %	37 %
Syndromat, hárvenaš diagnosat	33 %	35 %	27 %	34 %
Tourettes syndroma	28 %	38 %	37 %	33 %
Mearkagiella	40 %	29 %	30 %	32 %
Multidoaimmashehttejuvvon	31 %	31 %	35 %	31 %
Somáhtalaš dávda, omd. diabetes, epilepsiija	31 %	29 %	30 %	30 %
Heajos gullu	36 %	26 %	33 %	30 %
Vuoijñašvahát	27 %	24 %	42 %	26 %
Heajos oaidnu	28 %	26 %	31 %	26 %

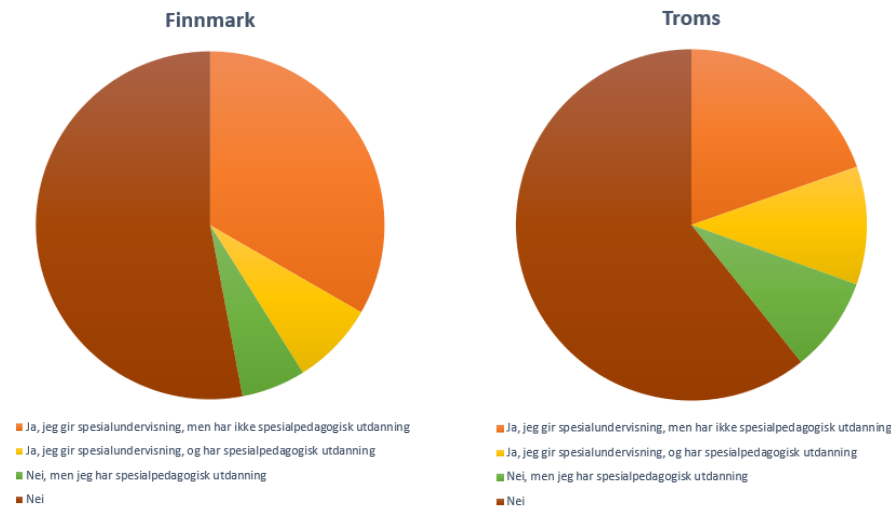
Vihhta gealbosuorggi leat oktasaččat buot golmma ovtadakhkii: Láhttenváltut, fuolahusváili ja gullelašvuodáváltut, psyhkalaš dávdad, digitála doarjja- ja oahpahušvuogádagat ja mánggagielatvuohta. Dasa lassin leat gealbosuorggit alla oahppanpotensiála, obbalaš oahppanváltut, autisma headuštusat ja erenoamášpedagogalaš ráđđeaddin ja bagadallan suorggit maidda lea stuora ovttaoavilvuohta ahte lea gealbodárbu, go geahččá obbalaš bohtosiidda.

Gealbokárten joatkkaskuvllas

Lea čađahuvvon gealbokárten fylkasuohkana joatkkaskuvllain, oahpahallifitnodagain ja čuovvolanbálvalusas. Priváhta skuvllat eai leat searvan dán guorahallamii. Liŋka jearahallamii sáddejuvvui buot bargiide. Dáhtačoaggin čađahuvvui geassemánus golggotmánui 2022. Oktiibuot 619 leat vástidan olles guorahallamii, namalassii 190 nuorta regiovnínas (Finnmárku) ja 429 oarji regiovnínas (Romsa). Bohte unnán vástádusat oahpahuškantuvrrain, PPB:s ja čuovvolanbálvalusas. Čuovvovaš dáhta lea dan 545 vástideaddji vuodul geat barget skuvllain. (Dáhtačoaggin dáhpáhušvá ain – logut ja tabeallat fertejit divvojuvvot skábmamánus).

Erenoamášpedagogalaš gealbu

Vástideaddjit leat jerrojuvvon addet go erenoamášoahpahusa ja jus dahket, lea go erenoamášpedagogalaš oahppu. Govus 16 čájeha mo vástádusat juohkásedje:

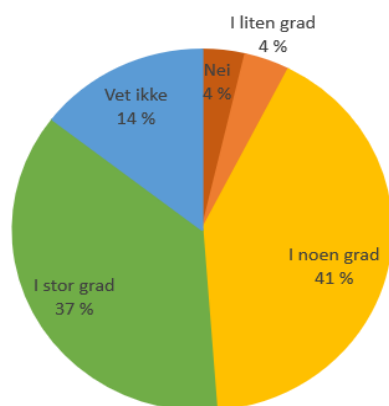

Govus 16: Juohku erenoamášoahtpahusa addima ja erenoamášpedagogalaš oahtpu gaskkas. (Fylkasuohkan T&F, 2022).

Govus 16 čájeha ahte stuora oassi sis geat addet erenoamášoahtpahusa (oránša oassi) ii leat erenoamášpedagogalaš oahtpu. Dát guoská 33 % Finnmarkkus ja 20 % Romssas. Lassin oaidnit ahte 6 % Finnmarkkus ja 9 % Romssas lea dakkár gealbu, muhto eai atte erenoamášoahtpahusa (ruoná oassi). Jus geahččá guđe virgesorttain mañemus namuhuvvon olbmot leat, oaidnit ahte muhtimat barget rektorin, ossodatjođiheadjain ja ráđđeaddin. Unnán oahtpaheadjit geat addet erenoamášoahtpahusa lohket alddiineaset leat oahtpu dan siskkobealde (fiskes oassi).

Višuvdna searvadahttima ektui

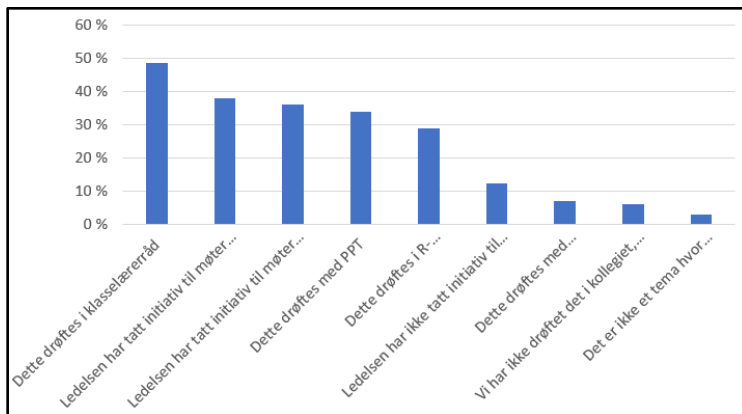
Maiddá ijoatkkaskuvlla oahtpaheddjiide leat addon jearaldagat ja čuoččuhusat mat sáhttet buktit ovdan gova mo searvadahttin ja fáttmmasteaddji praksisa dilli lea. Skuvlla bargiid oaidnu rievddada dan ektui man muddui dovdet oktasaš ipmárdusa das maid searvadahtti skuvla mearkkaša. 37 % vástidit buoremuddui ja 41 % ges vástidit muhtin muddui. Geahča govus 17:

Govus 17: «Lea go din bargosajis oktasaš ipmárdus das maid mearkkaša ahte mis galgá leat searvadahtti skuvla Norggas?» (Fylkasuohkan T&F, 2022).

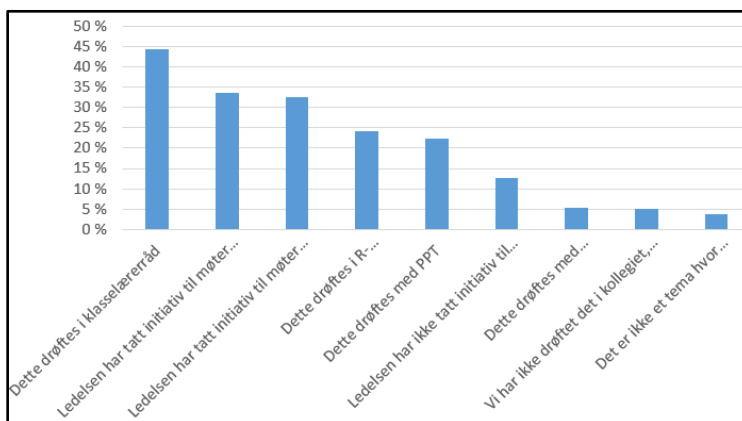
Eará dehálaš digaštallamat čadnon searvadahtti skuvlla višuvdnii lea čadnon dasa mo sáhttet heivehuvvon pedagogalaš oahtpahusa fállat buot ohppiide ja oahtpahalliide. Dán gažaldagas sáhtte vástideaddjit merket mánga vástádusa. Nu go govus 18 čájeha, de diekkár suokkardallamat dáhpáhuvet vuosttažettiin luohkkáoahhtpaheadjerdádis (44 %). Eará forumat gos mánggas vásihit dán

suokkarduvvot lea čoačkimiin maid skuvlla jodiheaddjit leat vuolggahan (33 %), R-teamain (24 %) ja PPB:in (22 %). 7 % dieđihit ahte dát ii leat temá mii guovdilasto bargoveaga siskkobealde.

Govus 18: Vástádušaid juohkáseapmi čuovvovaš jearaldahkii «Lehpet go dii skuvllas/bargosajis digaštallan mo sáhttibehtet fállat heivehuvvon pedagogalaš oahpahusa buot ohppiide/oahpahalliide?» (Fylkasuohkan T&F, 2022).

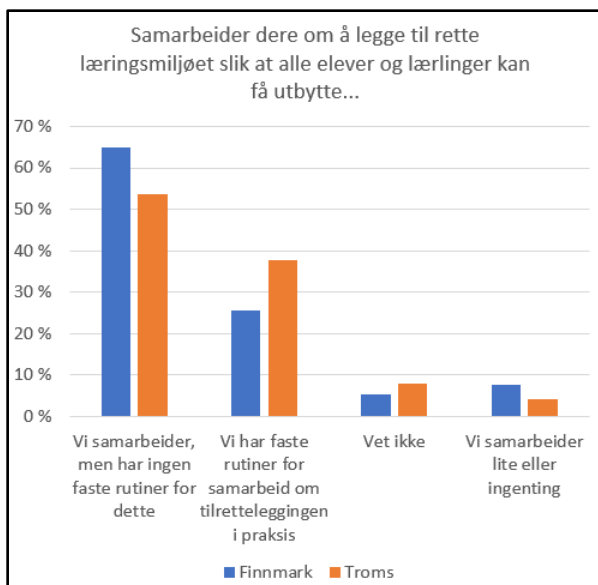
Beassanláhki ja oasálastin oahppanoktavuođas lea maddái dehálaš suorgi digaštallat vai olaha fátmasteaddji praksisa. Govus 19 čájeha ahte dát eanas digaštallo luohkkáoahpaheaddjerádis. Badjelaš 30 % dieđihit ahte jodiheaddjit vuolggahit diekkár digaštallamiid.

Govus 19: Vástádušaid juohkáseapmi čuovvovaš jearaldahkii «Lehpet go din skuvllas/bargosajis digaštallan mo buoremusat sáhttibehtet ovddidit ohppiid/oahpahalliid beassanlági ja searvama oahppanoktavuhtii?» (Fylkasuohkan T&F, 2022).

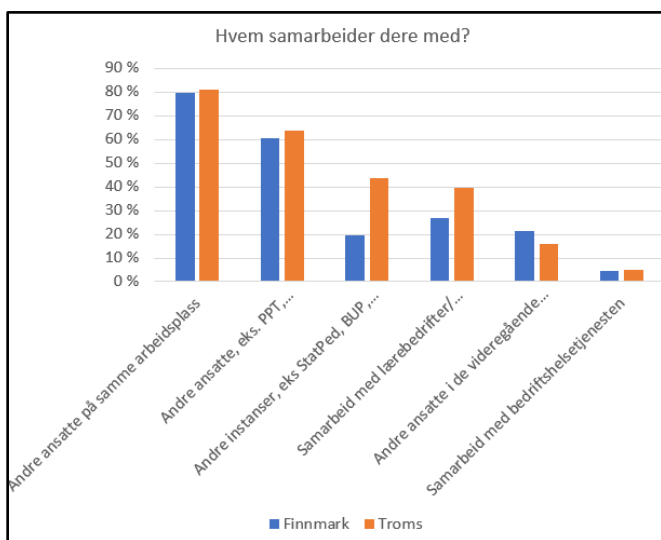
Ovttasbargu

Ovttasbargu lea guovddázis searvadahtti oahppanoktavuhtii. Bargiide joatkkaoahpahusas guoská dát sihke siskkáldasat, muhto maddái eará joatkkaskuvllain ja eará oasálaččaiguin main lea gullelašvuhta oahpahussii, ovdamearkka dihte oahpahalli fitnodagaide. Govus 20 čájeha mo vástádušat juohkásit jearaldahkii ovttasbarggu ja rutiinnaid ektui. Obbalaččat vástidit stuorimus oassi vástideddjiin ahte sii ovttasbarget, muhto ahte eai leat fásta vuogit dása (57 %). Romssa ja Finnmárkku gaskkas leat signifikánta erohusat, gos Finnmárkkus lea stuorimus proseantalohku (65 %), Romssa 54 % ektui. 5 % dieđihit ahte sii unnán ovttasbarget dahje eai obage.

Govus 20: Ovttasbargu ja rutiinnat dasa čadnon. (Fylkasuohkan T&F, 2022).

Bargiin lea maid jerrojuvvon geainna sii ovttasbarget ja dan oktavuodas sáhtte listtus válljet vejolaš ovttasbargoguimmiid. Govus 21 čájeha gii dieđihuvvo ovttasbargoguibmin, vástideaddjit sáhtte merket mánnga molssaeavttuid gaskkas.

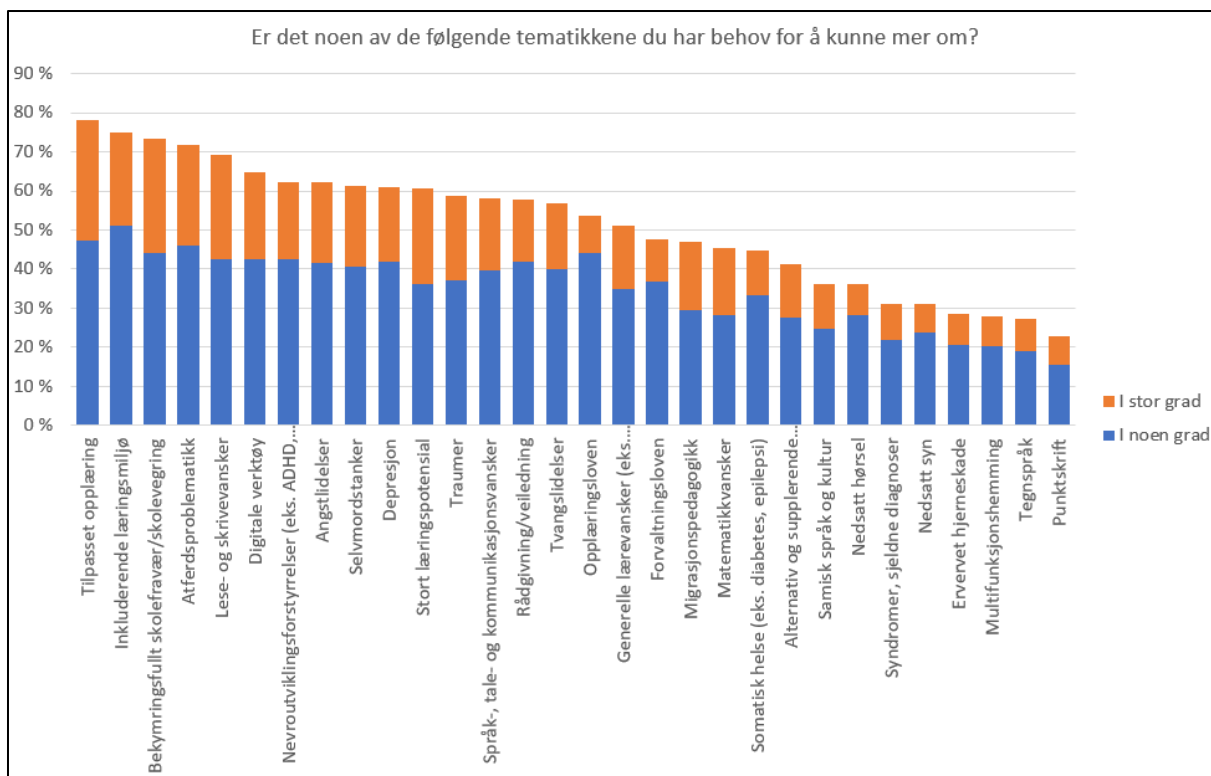
Govus 21: Ovttasbargoguimmit. (Fylkasuohkan T&F, 2022).

Lunddolaččaid vástidit eanas ahte ovttasbarget earáiguin seamma bargosajis (su 80 %). Stuora oassi (su 60 %) ovttasbarget maidái eará bargiiguin nugo PPB, skuvladearvvašvuodabálvalusain ja čuovvolanbálvalusain. Mii guoská ásausaide olggobealde joatkkaoahpahusa, mat doibmet doarjjan, de leat unnit geat dieđihit man ge lágan ovttasbarggu, namalassii 20 % Finnmárkkus ja Romssas ges 44 %. Dat dagaha signifikánta erohusa fylkaguovlluid gaskkas. Iešguđet joatkkaskuvllaid gaskkas dáhpáhuvvá unnán ovttasbargu.

Gealbosuorggit

Bargiin lea jerrojuvvon guđe temáin lea dárbu eanet máhttit. Govus 22 čájeha mo dát logut juohkásit dan vuodul geat leat árvvoštallan ahte livččii stuora dárbu dahje muhtin muddui dárbu.

Govus 22: Gealbodárbu. (Fylkasuohkan T&F, 2022).

Jus galgat vuoruhit vihtta suorggi gos eatnasat dovdet stuora dárbbu, de leat 1) Heivehuvvon oahpahus, 2) Vuorjašuhtti jávkán skuvllas / skuvlabiehttaleapmi, 3) Lohkan- ja čállinváttut, 4) Láhttenváttut ja 5) Alla oahppanpotensiála.